

МОРИС МЕТЕРЛІНК.

МОННА БАННІ

ДРАМА В 3 АКТАХ.

Переклад Ф. К.

Видавництво „ЧОРНОМОР“.
КЛМЯНЕЦЬ н.П.—ОДЕСА
1923.

МОРІС МЕТЕРЛІНК.

МОННА ВАННА.

ДРАМА В 3 АКТАХ.

Переклад Ф. К.

Видавництво „ЧОРНОМОР“
КАМ'ЯНЕЦЬ н/П.—ОДЕСА.
1923.

Друкарня
Видавництва „ЧОРНОМОР”
КАЛІШ.

ДІЄВІ ОСОБИ:

Гвідон Кольонна—начальник пізанської залоги.

Марко Кольонна—батько Гвідона.

Прінцівалльо—найманий вождь військ Фльоренції.

Тривульціо—комісар Фльорентійської Республіки.

Джіованна—(Монна Ванна*)

Борсо

Торелльо

Старшини Гвідона.

Ведіо—секретарь Прінцівалля.

Патриції, салдати, селяне, мужчини
й жінки з народу, і т. д.

Акт I і III відбувається в Пізі, II під містом.
Діється при кінці XV. століття.

*) Монна Ванна—це скорочення Мадонна Джіованна.

АКТ ПЕРШИЙ.

(Сала в палаці Гвідона Кольонни).

СЦЕНА I.

ГВІДОН, БОРСО і ТОРЕЛЛЬО—розмовляють коло вікна, з якого видно околиці Пізи.

ГВІДОН — Ми дійшли до такого стану, що Сініорія*) вирішила відкрити мені всю правду, котру так довго таїла перед нами. Обидві армії, вислані нам через Венецію на поміч, оточені фльорентійським військом, одна в Бібені, друга в Елеї. Проходи в Вернії, в Хюсі і в Монтальоні, Ареццо та всі виходи Казантину в ворожих руках. Ми відрізані від цілого світу й ніщо не спасе нас перед люттю Фльоренції, невимолої, коли не розходиться о її власну шкуру. Наші салдати й люд ще не знають про ці неуспіхи, але й серед них уже починають кружляти трівожні вісті. Що вчинять, коли довідаються про правду? Їх злість і ненависть спаде на нас і на Сініорію. Три місяці облоги, безнадійної облоги, голоду й страшних муж, яких ще не зазнавало жадне місто, довели їх до розпачу. І надія, котра змушує військо до послуху та до затаювання терпінь, в недозві розвіється, а тоді ненависть вибухне з усією силою, ворог увійде до міста й настає кінець для Пізи.

БОРСО — Мої відділи вже нічого не мають! Жадної стріли, жадної кулі! Коли б обшукати всі бочки в льохах, то не знайшлося б в них ні одної унції пороху.

ТОРЕЛЛЬО — Я допіро кинув останню Гранату в напрямі батареї Сан-Антонію та башти Стампакчіа. У Страдіотів залишилися самі мечі й уже не хотять виходити на вали.

БОРСО — Подивись, онде, на вилім, що вибили сьогодні ранком гармати Принцівалля в тім мурі, котрого боронили наші венецькі союзники. Він має до п'ятидесяти сажнів, кудю може вільно пройти цілий табун овець. Утриматись там є річчю неправдоподібною. І римська піхота, і Славяне, і Альбанці повідомили мене, що покинуть нас, наколи умова про капітуляцію не буде

*) Сініорія—рада ерєка, що розрішує головні державні справи.

підписана ще сьогодні ввечері.

ГВІДОН — Вже втретє на протязі останніх десяти днів посилає Сініорія своїх найстарших членів, щоб обговорити умови капітуляції. Але жаден з них не вернув...

ТОРЕЛЛЬО — Принцівалльо не може подарувати нам смерті одного з його старшин, Антонія Рено, котрого розлютована юрба роздерла на вулицях Пізи. Фльоренція скористала з цієї нагоди, аби оголосити нас поза законом; хоче поступити з нами, як з варварами...

ГВІДОН — Я послав свого батька, аби розяснив і усправедливив поступок розлютованої юрби, котрою ми не могли опанувати. То святий закладник, але й він не вернув...

БОРСО — Вже більше тижня, як до міста всі підступи відкриті; розвалені вали, мовчать гармати. Чому Принцівалльо не розпочинає штурму? Невже боїться засади? А може йому бракує відваги, чи, врешті, одержав від Фльоренції якісь таємні вказівки?

ГВІДОН — Вказівки Фльоренції є завше таємні, яле заміри її є ясні: Піза вже занадто довго лишається вірним союзником Венеції й її приклад лякає малі міста Тосканії; отже, зрозуміло, що Пізанська Республіка мусить згинуть... Вправними руками, повільно й підступно Фльоренція розбурхала вогонь війни, підбурюючи противника до нелюдських знущань і зради, аби, таким чином, наперед виправдати свою будущу пімсту. Маю певні дані, що то її емісари підбурили селян проти старшини Рено. Не без причини також вона вирядила проти нас найлютішого зі своїх наємників, дикого Принцівалля, вславленого підчас різні в Піачензі. Помилково, як кажуть, він наказав вирізати там всіх озброєних мужчин, а пять тисяч вільних жінок запродав до неволі.

БОРСО — Це обвинувачення не зовсім справедливе. І різня, і запродання до неволі були, властиво, ділом емісарів Фльоренції, а не Принцівалля. Я сам ніколи його не бачив, але один з моїх братів знав його особисто. З походження він—варвар; батько його належав до племені Басків, чи навіть Бретонців, і був власником ювелірної крамниці в Венеції. Що Принцівалльо простого роду, в тому нема сумніву, але не є він такий дикув, як припускають. Є він людиною небезпечною, завзятий і впертий, розпусний, але вірний і учтивий. Я б віддав йому свого меча без страху.

ГВІДОН — Краще не віддавай, наколи ще можеш боронитись. Незабаром переконаємось, хто з нас має слушність. А тим часом спробуймо останнього засобу, котрий лишається тому, хто

не хоче дати себе задушити без найменшого відпору. Перш за все, треба одверто сказати всю правду салдатам, міщанам, селянам, що перебувають тут з нами. Хай знають, що Фльоренція зовсім не пропонує нам капітуляції. Хай знають, що тут і мови бути не може про мудру війну, коли великі армії борються з ранку до вечора й залишають на полі бою трьох ранених, і не про людську облогу, коли побідник незабаром стає гостем і найширшим приятелем побідженого. То немилосердна війна, де розрішується питання життя й смерті, де наші жінки, наші діти...

С Ц Е Н А II.

Ті самі й МАРКО.

(Входить МАРКО. ГВІДОН зауваживши його біжить на зустріч і обіймає).

ГВІДОН — Батьку!.. Яка ж це щаслива хвилина серед усього нашого горя, яке чудо вернуло нам тебе після того, як уже майже стратив було надію тебе побачити? Чи не ранений? Ледве ходиш? Мучили тебе? Вдалось тобі спастися? Що вони тобі заподіяли?

МАРКО — Нічого. Нічого, хвалити Господа. Вони зовсім не такі дикуни. Прийняли мене, як почесного гостя. Принцівалльо читав мої твори та розмовляв зі мною про ті три діяльогн Плятона, що я відкрив і переклав. З труднощами пересуваю ноги тому, що я вже старий, і вертаю з далекої дороги. Чи знаєш, кого я зустрів у таборі Принцівалля?

ГВІДОН — Догадуюсь. Певне немилосердних комісарів фльорентійських?

МАРКО — Так, їх також, бодай одного з них, тільки одного й бачив. Але першою особою, з котрою я там зустрівся, був Марцелльо Фісіно, котрий відкрив Плятона. Марцелльо Фісіно — то душа Плятона, знову повернута людству!.. Віддав би був десять літ життя, щоб побачити його до тієї хвили, заки піду туди, куди нам всім дорога. Привіталися, наче два брати, що зійшлися після довгої розлуки. Балакали про Аристотеля, про Гомера. Він віднайшов у оливковому гаю, на березі річки Арно, недалеко від табору, погруддя богині, що було закопане в піску. Ти б забув про війну, коли б його побачив. Таке воно гарне. Після ми стали далі копати: Марцелльо віднайшов частину руки, а я дві долоні, причім, з такими делікатними і прекрасними рисами, наче були створені лише для усмішок та скроплювання їх росю й пестощами зірниц! Тонесенькі пальчики одної

були складені в той спосіб, ніби доторкалися стегна, а друга ще стискала ручку дзеркала.

ГВІДОН — Батьку, не забувай, що всі люде вмирають з голоду й їм зовсім не в голові худенькі пальчики й бронзове погруддя...

МАРКО — То було мармурове погруддя...

ГВІДОН — Хай і так буде. Краще поговоримо про тридцять тисяч істот, котрих може згубити найменша необережність або хвилина зволікання, а котрих може спасти лише одно слово, вимовлене у відповідну пору, лише одна добра вістка. Ти направлявся до них не з ціллю оглядання погруддя та шматки рук. Що ж вони сказали тобі? Що хоче Фльоренція й Принцівалля зробити з нами? Говори, не зволікай! Чого вони сподіваються? Чи ти не чуєш, як ці нещасливі кричать під вікнами? Виривають один другому з рук траву, котра росте між камінням.

МАРКО — Правда. А я зовсім забув, що ви славите, як народжується нова весна, коли небеса переповнені щастям, наче блискуча чара, котру богиня повітря засилає богам простору; коли земля є такою гарною, коли так палає любовю до людей. Але ви маєте свої уподобання і я занадто довго говорив про свої. Так, маєш слухність. Власне, маю відомість, котрою вже давно мусів з тобою поділитись. Тридцять тисяч душ можна спасти й доконати цього може одна слабонька істота. Але в подяку за це злобуде вона славу більш величню й чисту, ніж воєнна. Ось як стоїть справа. Але не піддавайтесь гнівові й сбуренню на ці мої перші слова, не нищьте можливости зміни постанов, не складайте тих нерозважних присяг, котрі лише утруднюють становище, коли розум наказує змінити рішення.

ГВІДОН — (показує знак старшинам, аби відійшли) — Оддайтесь!

МАРКО — Ні, залишайтеся... За хвилину вирішиться наша спільна доля. Навпаки, я б бажав в цій салі бачити всіх тих, кого можемо вирятувати; аби нещасні, котрим маємо принести порятунк, почули в цій салі вістку спасіння, бо ж я є провозвістником рятунку, наколи тільки ваш розум прийме його в цій формі. Десять тисяч умів не здолає виправити однієї помилки, котрої тягар відчуваю тим більше, що я сам...

ГВІДОН — Батьку, прошу тебе: покінчім з тими загадками. Що то за умови, котрі вимагають такого довгого обговорення? Можеш нам все говорити, бо ми дожили до таких часів, коли вже ніщо не може здивувати.

МАРКО — Отже, бачив Принцівалля й балажав з ним. Чудно,

жк навдивовижу неправдиво люде окреслюють постать того, кого бояться.. Я йшов, наче новітній Пріам до табору Ахилеса. Думав, що зустріну дикуна, зарозумілого й нестесаного, яким його малюють, розбишаку, завше скривавленого й п'яного, з проблисками Генія, що невідомо звідки з'являється на полі битви. Припускав, що побачу демона війни, сліпого, дикого, распусного, жорстокого, потайного й пожадливого слави.

ГВІДОН — Прінціпалльо є, власне, такий, може тільки не потайний.

БОРСО — То правда, що він є дуже порядний, хоч і служить Фльоренції. Вже два рази дав нам докази своєї порядности.

МАРКО — Власне, зустрів людину, котра похилила переді мною голову, як покірний учень хилить голову перед своїм учителем. Вихований, ширий, розумний і любить науку. Вміє слухати й глибоко відчуває красу. Має мудру усмішку, мягкий, філософ, і не любить війни. Старається глибоко заглядати в ество річей і збагнути джерело распусты. Вміє заглянути в свое серце, чемний і ширий та неохоче служить Республіці. Життьовий випадок, а може й доля змусила його взяти шаблю до рук і загнала його на поле битви й военной слави, котре ненавидить і котре радий би покинути... Але, поки це вчинить, хоче здійснити свою єдину мрію... фатальну мрію... Подібні мрії часом властиві тим людам, котрі, видно, родяться під небезпечною звїздою великого й недосяжного кохання...

ГВІДОН — Батьку, не забувай того, що для людей, котрі вмирають з голоду, є тяжкою кожда хвиля очікування! Залиши займатися всіма тими цнотами, котрі нас не торкаються й послухаймо, нарешті, приобіцяної нам спасенної вістки.

МАРКО — Дійсно може занадто зволікаю, й то зовсім без потреби, тим більше, що ця вістка є жорстокою відносно двох найдорожчих для мене людей...

ГВІДОН — Належну мені частину приймаю, але на кого випадає друга?

МАРКО — Слухайтеге... Коли йшов сюди, то мені здавалася те трудним, і дивним, але, з другого боку, така, наче чудо, можливість порятунку...

ГВІДОН — Говори, батьку!..

МАРКО — Фльоренція постановила знищити нас. Військовий децемвірат ухвалив це як необхідність, а Сініорія затвердила його постанову. Рішення це є невідкличним. Але обережна Фльо-

ренція не хоче взяти на себе відповідальність за надто варварську побіду перед тим світом, котрого ніби цивілізує. Вона буде доводити, що Піза відкинула надзвичайно корисні умови капітуляції, що були їй ласкаво запропоновані. Місто буде взяте штурмом. До Пізи впустять Іспанських і Германських наемників, для котрих непотрібні спеціальні накази, коли ходить о насильство, грабїж, підпали й різню. Вистарчить, аби не чули над собою зверхників, а ці будуть удавати, що не могли з салдатами дати ради. Така доля чекає нас. А місто червоної лілеї *) висловить нам своє співчуття, коли буде розходитись о звірства, що перевищать найбільш сміливі їх сподівання, й пояснюватимуть все браком порядку серед найманого війська. А після розпустить їх з уданим обуренням, коли вже зможе обійтися й без них, по повному знищенню нас.

ГВІДОН — Пізнаю Фльоренцію.

МАРКО — Такі є устні й секретні розпорядження, що Республіка видала Принцівалльові. Вже з тиждень підмовляють його до виконання цього остаточного кроку. До цього часу Принцівалльо з найріжкорідніших мотивів відтягав здійснення того плану. А з другого боку він перехоплює листи, в котрих комісари, що сліdkують за кожним його кроком, обвинувачують його перед Сініорією за зраду. А коли Піза потоне в руїнах і війна скінчиться, його жде в Фльоренції суд, тортури й смерть, як то вже було з багатьма генералами, котрі видаються для Фльоренції небезпечними. Але він свідомий того, яка доля жде його.

ГВІДОН — Добре. Які ж його пропозиції?

МАРКО — Він ручиться за певну частину салдат, котрих сам найняв, а в кождім разі певної вірності гвардії, що творить основу армії та зложена з сотні людей, відданих йому безперечно. Обіцяє ввести до Пізи всіх тих, котрі згодяться піти за ним і обороняти її перед тими, котрих покине.

ГВІДОН — Людей маємо досить і такі небезпечні союзники нам зовсім не потрібні. Хай нам краще дадуть пороху, куль та провіанту.

МАРКО — Добре. Він передбачав, що ви не приймете цієї пропозиції, що здається вам підозрілою, але обіцяє ввести до міста обсяг, що складатиметься з трьохсот возів провіанту та різної зброї.

ГВІДОН — Яким чином він це переведе в життя?

МАРКО — Не знаю, але певен в тому, що зробить все чо-

*) Герб Фльоренції.

го забажає.. Не дивлячись на присутність комісарів Фльоренції, він залишається всемогучим володарем армії, поки Сінторія його не відкличе. Але в переддень бою вона не одважиться позбавити його влади над військом тоді, коли це військо майже побідило й вірять свято в свого вождя. Примушена чекати більш зручної хвилини.

ГВІДОН — Припустимо! Розумію, що рятуючи себе хоче нас урятувати і наперед помститись. Але ж може зробити це в кращий і більш зручний спосіб. Яку користь добає він в тому, що розлютовує своїх ворогів? Чого жадає за це?

МАРКО — Я вже вам кавав: Принцівалльо є мудрий, розважний і великодушний. Але, чи знайдете мудру людину, котра не мала б якогось шаленого капризу, чи знайдете добру людину, котра не плекає якоїсь чудернацької ідеї? Направо розум, співчуття, справедливість, напів зовсім протилежне: пожадання, пристрасти, й хто знає, може й шал, що так часто огортає нас! Я сам підпадав під його вплив, він може вами заволодіти й мене знову опанувати. Така вже натура людська... Поражка, що переважає людські сили, чигає на нас. І я, що розумів добре грізне нещастя яке перевищить наслідками навіть саму поразку, дав ще більш шалену обцянку ніж саме зло. Та шалена обітниця без вагань мусить бути здійснена посланником розсудку, в ролі котрого я хотів би стати перед вами, Я дав слово вернутися до ворожого табору, наколи відкинете моє пропозиція. Що мене чекає там? Безсумнівно тортури і смерть... Але, всеж, повернусь. Даремно все повторюю, що то безумство; мережу його пурпурою й творю собі ілюзію; сповню це безумство, хоч і не можу не осудити його... вже не маю сили підчинитися розсудкові... А все ще не скавав вам... Ох, не знаю, що робити!.. Добіраю слів, обдумую вирази, аби хоч трохи відсунути рішучу хвилину. Хоч може є несправедливим брак моєї віри в вас!?. Отже, ще сьогодні ввечері він приїде той величезний обоз до Пізи, всі ті запаси, що їх на власні очі оглядав, вози повні збіжжя, вина, овочів, городини, табуни волів і баранів; стільки всього, що цілими місяцями можна годувати людиність: стільки бочок пороху, стільки олива, що Піза легко дістане побіду над Фльоренцією та підсилить свою міць. І все те прибуде до нашого міста ще сьогодні, як тільки звамін за це пошлете Принцівалльові на одну ніч—бо з першим промінням ранньої зарниці приїде вам її назад, але жадає, аби на знак покірности й підданя прийшла сама й нага, лише в зверхньому плащі...

ГВІДОН — Але ж хто? Хто має прийти?..

МАРКО — Джіованна.

ГВІДОН — Хто?! Моя дружина... Ванна?

МАРКО — Так, твоя Джіованна... вимовив нарешті!

ГВІДОН — Але чому, власне, моя Джіованна, наколи вже Принцвалльо ставить такі жадання? Адже ж є тисячі жінок...

МАРКО — Джіованна є найкращою і він кохає її.

ГВІДОН — Він її кохає? Де ж він її бачив? Адже ж він її не знає.

МАРКО — Бачив, але не хотів признатися, де саме. Знає її, але не сказав, чи давно.

ГВІДОН — А вона, чи ж бачила його? Де він здибав її?

МАРКО — Джіованна ніколи його не бачила, в кожному разі нічого про це не пам'ятає.

ГВІДОН — Відки ти знаєш про це, батьку?

МАРКО — Вона сама мені сказала.

ГВІДОН — Коли?

МАРКО — Перед тим, як прийшов до тебе.

ГВІДОН — Як то? Ти сказав їй, батьку?

МАРКО — Про все.

ГВІДОН — Про все?! Про цей ганебний торг?.. Чи ж ти смів?

МАРКО — Так.

ГВІДОН — Й щож вона на це?

МАРКО — Нічого не сказала; тільки зблідла й вишла, не вимовивши й слова...

ГВІДОН — Так, то було найкраще... Могла кинутись на тебе, плюнути тобі в лице, або впасти до твоїх ніг, але так найкраще... Зблідла й вийшла!.. Так би поступив янгол!.. Слова були зайві й ми також більш про це не будемо говорити... Станьмо знову на валах і як випаде вмерти—вмеремо, але не сплямуємо багном нашого упадку.

МАРКО — Сину мій, я розумію тебе; проба занадто тяжка як для тебе, так і для мене, але удар уже нанесено... Зачекаймо, поки розум не зазначить справжнього місця для нашої розпущені й наших обов'язків.

ГВІДОН — Відносно подібної ганебної пропозиції існує лише один обов'язок; розум ледве в силі знести цілу огиду її.

МАРКО — Але подумай, чи маєш право віддавати на зни-

щення цілий нарід за ціну відсуення на кілька сумних годин того нещастя, якого уникнути не можна?.. Після взяття Пізи Ванна дістанеться до рук побідника безумовно.

ГВІДОН — Ні!.. То вже моя справа.

МАРКО — Хай буде так! Але тисячі людей!.. І по естау кажучи, чи ти не признаєш, що то вже занадто, ох, як, занадто! несправедливо... Наколиб од цього вибору залежало тільки твоє щастя, то вбрав би смерть і розумів би тебе... оскільки я навіть, що стою над могилою та в житті бачив багато людей і багато нещастя, знакому, що безрозсудно міняти смерть зимну й страшну, з Півчною мовчанкою на найсуворіші муки фізичні, чи моральні. А тут розходиться о тисячі людей, о товаришів по зброї, о жінок, о дітей. Зроби те, чого вимагає від тебе цей безумець, а те, що в твоїх очах є жакливою річчю, здаватиметься лицарським учинком для тих, котрих вирятуєш і котрі розглядатимуть цей поступок з точки погляду більш спокійної, більш справедливої, більш людської. Повір мені, що ніяка нагорода за спасіння життя не може бути надто великою, всяка добродчинність, всі людські ідеали, все, що зветься честю, вірністю й т. и., все це видається дитячою іграшкою в порівнанню з життям. Хочеш вийти чистим з цього жорстокого досвіду, хочеш бути лицарем, але помиляєшся, коли думаєш, що завершенням лицарського вчинку є лише смерть. Найбільш лицарським вчинком є завше діло, найтрудніше до виконання, а вмерти часом легше, ніж жити.

ГВІДОН — І ти лічишся моїм батьком?

МАРКО — Так, і пишаюся тобою. Наколи сьогодні й виступаю проти тебе, то борюсь сам з собою і менше б тебе кохав, як би ти одразу згодився...

ГВІДОН — Так, ти мій батько й дав на те докази, але й ти вибіравш смерть. Не приймаю ганебної умови, отже, повернеш до ворожого табору, до того, що тобі приготуєть Фльоренція.

МАРКО — Сину мій, тут іде не тільки про мене, про немічного старушка, котрого одна нога вже в могилі і доля котрого нікого не обходить... Тому-то, власне, й думаю, що не варто боротися з закорінілою в мені нерозважністю та зжукити стільки напруження на мудрий поступок. Не знаю, в ім'я чого піду туди. В моєму старому тілі живе надто молода душа, належу до далекого покоління, на жаль, від епохи панування розуму, але жалкую, що міцний слід минулого не дозволяє мені зламати нерозважну обітницю.

ГВІДОН — А я слідкуватиму за твоїм прикладом.

МАРКО — Що ти цим хочеш сказати?

ГВІДОН — Що поступлю так, як ти, батьку, що лишуся вірним тим істинам минулого, котрі здаються тобі нерозважними, але котрі, на щастя, ще панують над нами.

МАРКО — Наді мною вони перестають панувати тоді, коли ходить о інших. А як би для того, щоб просвітити твою душу, потрібно було принести в жертву моє старече слово, то зрікаюся додержання обітниці і як би ти поступив належно, не піду туди...

ГВІДОН — Досить, батьку. Бо з моїх уст мимоволі можуть вирватись слова, яких син не може вжити навіть відносно того батька, що блудить..

МАРКО — Говори, сину, вимов ті слова, котрі обурення диктує твоєму серцю. Прийму їх як доказ справжнього розпачу. Бо люблю тебе незалежно від тих слів, яких би ти міг ужити... Але кидаючи на мене прокляття, котре гнів видирає з твого серця, дозволь, аби місце його зайняло мудре й величаве опічуття.

ГВІДОН — Досить. Не хочу далі слухати. Зрозумій і розваж над тим, до чого ти мене змушуєш. В цю хвилину не мене, а тебе відмовляється розум слухати, високий і шляхетний розум, страх перед смертю затісня його... А я з меншою трівогою дивлюсь смерті в вічі; бо добре пам'ятаю ту науку мужности, якути мені викладав, ще заки літа й безплідна книжня мудрість не захитали твоєї відваги. Ми самі в тій салі й ніхто не буде свідком твоєї трусости, два мої старшини свято додержать таємницю, котрої, на жаль, далеко не вдасться нам винести. Хай умре в наших серцях, а тепер... побалакаймо про останній бій.

МАРКО — Ні, мій сину, те не може так легко вмерти. Літа й безплідний, як говориш, труд навчили мене, що в імя найбільшої цілі не вільно посвящати бодай одне людське життя. Наколи вважаєш, що бракує мені тієї мужности, котру славите, то замість цього маю я нинше, менше яскрав і, можливо, менше оспіване людьми, бо приносить людям менше шкоди, а люде хилять чоло перед тим, що наражає їх на страждання. Ця мужність допоможе мені сповнити мій останній обов'язок.

ГВІДОН — Який же це обов'язок?

МАРКО — Доведу до кінця те, що так нещасливо розпочав. Ти був одним з суддів, але не єдиним. Всі, про життя й смерть котрих зараз іде мова, мають повне право знати про свою долю, знати, від чого залежить їх спасіння.

ГВІДОН — Не зовсім розумію, принаймні маю надію, що не зовсім зрозумів те, що хочеш сказати?

МАРКО — Хочу сказати, що по виході з цієї салі оголошу перед цілим народом ті умови, які поставив Прінципалльо й які

ти відкинув.

ГВИДОН — Чудово. Тепер зрозумів. Шкодує, що зайва балаканина завела нас так далеко, й шкодує, що твій блуд наказує мені забути про ту пошану, що належить твоєму вікові, але обов'язком сина є боронити батька навіть проти його волі, коли батько помиляється. Окрім того, поки існує Піза, я являюсь її володарем і вартовим її честі... Борсо і Торелльо, доручаю вам свого батька, пильнуйте його, доки не розвіється той морок, що огорнув його розум.. Нічого тут не случилось... Ніхто ні про що не довідається. Батьку, вибачаю тобі. А ти вибачиш мені тоді, коли остання хвилинка воскресить в твоїм умі згадку про ті дні, в котрі ти навчав мене бути людиною, що не знає грівоги й свідомої кволости.

МАРКО — Вибачаю тобі, мій сину, поки не надійшла моя остання хвилинка; я б поступив так само, як ти. Можеш позбавити волі лише мою особу, бо моя таємниця вже не боїться кайданів. Вже не заглушиш мого голосу.

ГВИДОН — Що це має значити?

МАРКО — Це значить те, що Сінторія зараз якраз відбуває нараду в справі пропозиції Принціпалля.

ГВИДОН — Сінторія? Хто ж її повідомив?

МАРКО — Я сам, ще зяки з тобою побачись.

ГВИДОН — Ні, це неможливо. Не може бути, аби страх перед смертю й загибеллю, котрі старість породила в твоїм серці, міг довести тебе до такого безумства! Віддати до чужих рук моє єдине щастя, ціле моє кохання, все чисте й не заплямоване її й моє життя, віддати до рук, котрі будуть з холодною кров'ю важити її й міряти, як важать і міряють в крамницях сіль і масло.. Ще не можу цьому повірити... Повірю лише тоді, як переконаюся на власні очі. А як переконаюся, то гляну на тебе, на тебе, мій нещасний отче! Кохав тебе, здавалося мені, що я знав тебе, старався бути подібним до тебе, а тепер гляну на тебе ще з більшим острахом, з такою самою огидою, як на підлого й гидкого чоловічка, що пхнув нас у це болото!..

МАРКО — Маєш слухність, сину мій, але зле розумів ти мене, й моя, власне, вина в тім. Коли підійшла старість, не вмів поліпитися з тобою тим, чому вона навчила мене про життя, про кохання, про щастя й нещастя людини... Часто трапляється, що живемо рядом з найближчими до нас людьми, і не ділимося з ними тим, чим належало б поділитись з досвіду життя. Люде посуваються по шляху життя, заколисані минувшиною, й вважають, що все міняється одночасно з ними, а коли прокинуться, діткне-

ні якимсь страшним ударом, допіру спостерігають, як далеко один від другого... Як би я віддавна відкривав перед тобою ті зміни, що заходили в моїм серці, ті порожні думки, що вилітали з нього та ті справжні поняття, котрі займали їх місце, то нестояв би сьогодні перед тобою як нужденний, чужий для тебе старець, котрого ти ладен зненавидіти.

ГВІДОН — Щасливий ти, що так пізно знав я тебе. Що ж торкається тієї страви, то, тим гірше, я знаю наперед, яким буде рішення Сінїорїї. Надто легко спастися за ціну однієї людини. Такій спокусі не спротивилося б і шляхотніше серце, ніж серце цих міщан, що дбають лише про цілість своїх крамничок. Але вони не мають права від мене цього жадати! Ніхто не може цього вимагати від мене. Я віддав їм свою кров, спокій своїх ночей, всі труди, всі страждання підчас довготривалої облоги. Цього мусить вистарчити і то все, що може дати—решта належить мені. Нікого не послухаю й нагадаю їм, що ще до цього часу я є їх володарем. Маю триста своїх страдіотів, вони слухають тільки мого голосу й не підуть за підлим прикладом.

МАРКО — Помиляєшся, сину. Пізанська Сінїорія й міщане, а котрих кепкуєш, не знаючи навіть, що вони вирішать, в хвилину рослуки дали гарний приклад шляхетности й сили духа. Не хотіли згодитись, аби спасіння їх було куплене заграбованою чистотою й коханням жінки. В той момент, як покидав їх, послали по Ванну, щоби долю міста скласти в її руки.

ГВІДОН — Як це?.. Чи ж вони осмілились?.. Осмілились в моїй неприсутности повторити їй безсоромні слова того божевільного сатира? Моя Ванна... лице котрої так по-дівочому вражливе, що один сміливий погляд заливає його хвильною гарячою кров'ю, соромливість котрої ще збільшує промінисту її вроду... Моя Ванна!.. відносно тих старців з пожалливими очима, відносно тих блідих гандлярів з облудною усмішкою, котрі корилися їй, наче святій. Й вони мають сказати їй: „Йди туди, сама, нага, як він того вимагає!“ Віддати йому те тіло, котрого жадна похоть не осмілилася торкнутись, таке воно чисте й дівоче невинне, котрого я, муж її, лише смів одкривати наготу, благаючи та заклинаючи перед цим свої долоні й очі, аби не сплямувати чистоту її росошів, аби не образити її хвилюванням пристрасти... І в цій якраз хвилині, коли думаю про це все, вони вмовляють її... Вони, ці сильні духом і шляхетні... не примушують її поступити проти своєї волі... Як же б вони обійшлися, як би я там був! Для цих потрібна лише її згода... А мій дозвіл, хто мене питає про це?

МАРКО — Я, сину. Й оскільки мені не вдалося узискати його, придуть і вони по черзі!..

ГВІДОН — Не мають пощо приходити. Ванна відповіла їм за нас обох.

МАРКО — Сподіваюсь, наколи ти лише згодишся на її відповідь!

ГВІДОН — Її відповідь? Отже, ще сумніваєшся, отче?.. Адже ж ти знаєш її, бачив її щоденно з того часу, як обсіпана цвітами, опром'янена усміхом свого єдиного кохання переступила поріг цієї ж салі, в котрій зараз торгуєшся, де ти осмілюєшся подати сумнівові єдину відповідь, яку може дати жінка батькові, що збився з правдивого шляху до того, що ладен забажати...

МАРКО — Сину, кождий бачить в інших те, що знаходить в собі самому, й кождий цінить других инакше, але в кожному разі, не вище рівня власного сумління.

ГВІДОН — Так!.. Тому-то, очевидно, погано розумів тебе. Але наколи очам моїм дано пробачати подвійно, переконатися в двох страшних помилках, бажав би, о, Боже, замкнути їх навіки.

МАРКО — Вони побачили, сину, більше світла. Говорю так тому, що я запримітив у Джіованні силу, котрої ти не бачиш. Не сумніваюсь в її відповіді.

ГВІДОН — Наколи, батьку, ти не сумніваєшся, то й я не сумніваюсь, з гори хилю голову перед її постановкою, приймаю без вагання, сліпо й з довіррям. Коли вона не погодиться з мною, то це буде означати, що ми не розуміли одно другого від першої хвилини й аж до сьогоднішнього дня. То буде означати, що кохання наше було найбільшою брехнею, котре рушиться за одним ударом, то значить, що все, що я в ній боготворив, жчло тільки в цій бідній, надто довірчівій голові, котра тепер стоїть коло порога облуди, в цім нещасливім серці, котре прагнуло одного-єдиного щастя, а кохало тільки ілжзії.

СЦЕНА III.

Ті самі й ВАННА.

(Чутно галас тлуму, що викликає імя Ванни. В глибині відчиняються двері і в салю входить Ванна, бліда, як труп. В дверях, боячись увійти, товпляться мужчини й жінки).

ГВІДОН — (побачивши Ванну, біжить до неї, ловить її руку,

глядить по лиці та обнімає з гарячковими пестощами)— Моя Ванно!.. Що вони тобі заподіяли? Ні, ні, не згадуй мені їх слова... Дозволь мені глянути на твоє чоло й подивитись в твої очі. Ах, всеж таке чисте й ясне, як вода, в котрій купаються янголи! Не вдалось їм сплямувати моє кохання й усі їх слова, наче камінь, що кинутий в небо ніколи не стане таким блакитним, як воно... Коли глянули до цих очей, то вже ні про що не осмілились просити, я певний, що не вмигали відповіді. Ясність очей була їм відповіддю. Ти, наче озеро кохання й світла, стала перепорою для їх думок. А тепер глянь, підійди до мене. Оце людина, котру зву батьком... Бачиш, він схилив голову, що вкрита сивим волоссям... Йому належить вибачення... Він старий і кволий.. Треба й для нього мати милосердя, мусиш перемогти себе... Навіть твої очі не можуть вернути йому розуму, так далеко він уже від нас. Не знає нас, наше кохання було для нього дощем, що в квітні падає на крейдяну гору. Жаден з промінів цього кохання не торкнувся до нього, не підхопив жадного з наших поцілунків, що переповнювали повітря. Думав, що ми кохаємо одно другого так, як ті, що не здатні кохати. Він розуміє лише слова, тому потребує знати твою відповідь... Отже, дай йому цю відповідь.

ВАННА — (наближаючись до Марка.)—Батьку, піду сьогодні ввечері.

МАРКО — (цілує її в чоло) — Знав це, моя доню...

ГВІДОН — Що?.. Що ти йому сказала?! Ти говориш до нього, чи до мене?

ВАННА — Й до тебе також, Гвідоне... Мушу скоритись...

ГВІДОН — Але кому? Отож, * власне... Нічого не розумію...

ВАННА — Ввечері піду до табору Принцвалля.

ГВІДОН — Й віддаси йому себе, як того вимагає?

ВАННА — Так.

ГВІДОН — І забеш його й себе? Чи забеш його тільки? А мені те й на думку не прийшло... Скажи... Чи правда?.. Так?.. Тоді все зрозумію!..

ВАННА — Не'можу його забити... тоді б вони здобули місто штурмом.

ГВІДОН — Як це? й це ти?! Отже, хіба що любиш його?.. Любила його?.. Як давно вже ти його любиш?

ВАННА — Не знаю його, ніколи його не бачила.

ГВІДОН — Але знаєш, яким є... тобі ж напевне оповідали?.. Говорили, що...

ВАННА — Хтось перед хвилиною сказав мені, що то старушок, більше нічого.

ГВІДОН — Зовсім не старушок, навпаки, він молодий і гарний... Далеко молодший, ніж я... Але чому ж іншого не вимагав? Я б сам туди пішов, з нахрест зложеними руками, сівгав би на колінах, лише б урятувати місто... Згодився б пити сам, як жебрак... і як жебрак тинявся б без даху над головою до кінця життя свого, витягав би на безлюдних шляхах руку за милостинею, як би Принцівалльо цього зажадав. Але підлі пожадання того дикуна!.. Нігде й ніколи, в жаднім краю побідник не поважився б!.. (підходить до Ванни й обвиває її)—О, Ванно, моя Ванно, ще не вірю! То не ти говорила! Нічого не чув і все ще може бути поправлене... То лише стіни повторили слова мого батька... Скажи, що я помилюся, що погано чув, що наше кохання, твоя чистість говорили: „ні“, благали: „ні“! наколи вже на тебе впала ганьба такого вибору! А до мене тільки долетіла спізнена луна! Нічого не говорилось й лише зараз перервеш дівоче мовчання. Бачиш, всі слухають, ніхто нічого не чув і вимовлене слово буде першим твоїм словом. Вимов його швидко, Ванно, аби всі впізнали тебе по цьому, скажи, Ванно, аби вони довідались, що кохаємо одно друге, аби зник, нарешті, цей привид... Промов слово, котрого жду; воно мусить бути сказане, аби затримати те, що ладне в мені обірватись...

ВАННА — Знаю, мій Гвідоне, що моя доля найбільш жорстока.

ГВІДОН — (мимоволі одлихаючи її)— Але перенесу його я сам!.. Не любила ти мене!.. І що ж значить для людей, що не мають душі? Є то для них чимсь новим, незваним... хто знає, може навіть святом! Але здолаю захмарити те свято, не допустити до нього. Щоб ви не говорили, щоб ви не чинили, але пам'ятайте, що я ще посідаю стерно влади!.. Що ж ти скажеш, коли я не можу цього знести, й залишу тебе в найзручнішій, найменш доступній в'язниці, в холоднім льоху під цією сальною й коло всіх воріт поставлю своїх страдіотів і буду чекати, поки вогонь цей не потухне в тобі, поки лицарскість твоя трохи остигне... Візьміть її, наказую!.. Далі, слухайте розказів!.

ВАННА — Гвідоне, але ж ти знаєш...

ГВІДОН — Одмовляете мене в послухові?.. ніхто не рушиться навіть.. Борсо, Торелльо, чи ваші руки скамяніли?.. А

може голос мій впав на силі?.. А ви там, за дверима, чи не чуєте мого голосу?.. Так кричу, що скеля тріснула бі Увійдіть! Візьміть її! Вона всім належить!.. Розумію, бояться!.. Прагнуть жити!.. Отже, що ж, будуть жити, а мені смерть!.. Господні! То ж так звичайно... ціла юрба... І один... один гине за всіх!.. Але, чому ж я, а не ви?.. Аджеж кождий з вас має дружину! (підходить до Ванни й напів оголює шаблю) — А як окуплю нашу ганьбу твоєю смертю? Чи ти подумана про це? А наколи... всеж дивись один тільки рух...

ВАННА — Зроби це, Гвідоне, наколи тобі кохання наказує...

ГВІДОН — Наколи тобі кохання наказує!.. Що? що?.. й ти осмілюєшся говорити про кохання, котрого не було? Ти ніколи не кохала... Ти мертва, наче пустеля, для котрої всього себе посвятив. І нічого... жадної сльози... Був для тебе лише укриттям для хвилевого відпочинку... Хоч би одну хвилю...

ВАННА — Гвідоне, дивись, не можу говорити... подивись на мене... застигаю... вмираю!..

ГВІДОН — (обнімає й стискає) — Дозволь стиснути тебе, Ванно! Оживеш у моїх обіймах!

ВАННА — (звільняється з його обіймів) — Ні, ні, ні, Гвідоне! Знаю... але не можу вимовити... сили покидають мене, коли силкуюсь вимовити хоч одне слово... Не можу... хотіла б... Зважила все, знаю, кохаю тебе, все тобі завдячую... може я гидка... але... всеж... піду, піду... піду!

ГВІДОН — (однихає її) — Добре! Одійди! Йди до нього!.. Зрікаюсь всього, одійди!.. Розлучаюсь з тобою!.. (вдаряючи о рукоять шаблі) — Це тільки лишається для мене...

ВАННА — (хапаючи його за руку) — Гвідоне!

ГВІДОН — (однихає її) — Ох, не доторкайся до мене своїми... мягкими й теплими руками... Мій батько має рацію, певне ліпше знав тебе... Батьку, візьми її, то твій утвір, докінчи його, не затримуйся на половині шляху... Одведи її до табору!.. Я лишусь, коли відійдете, але не думайте, що доторкнуся до того мяса й хліба, за котрий вона заплатить!.. Для мене лише одне зостається й незабаром довідається...

ВАННА — (кладає руки йому на плечі) — Гвідоне! глянь до моїх очей... не відвертай голови... То єдина погреса, що... Глянь... мушу побачити!..

ГВІДОН — (дивиться на неї, однихає й говорить спокійно) — Дивись!.. йди!.. не знаю тебе! Не зволикай... він жде... надходить вечір... Не біся... Чи може в моїх очах бачиш людину, що

рішилась на якийсь безумний крок? На втрачену любов не зми-
рають. Коли людина кохає, розум відмовляє в послухові. А мій
розум зараз міцнішає. Випив чару ксхання аж до дна, чару ко-
хання й невинности... Не маю вже нічого тобі сказати... Ні, ні...
пусти мене... не хватяйся за мене... руки твої не затримають
зникаючої любови... Вже по ній, по ній... безповоротно... Навіть
сліда не лишилось... Вся минувшина зникла... і будучина такж...
Так, ті тоненькі пальчики, ті ясні очі, ті невинні уста... Вірив їм
колись. А тепер нічого для мене не лишилось (однихає по черзі
обидві руки Ванни) — Нічого... нічого... навіть менше, ніж ні-
чого... Прощай, Ванно... йди... прощай... Підеш туди?

ВАННА — Так!

ГВІДОН — Не вернешся?

ВАННА — Вернусь.

ГВІДОН — Побачимо! А... а... чудово!.. Хто ж би міг до-
пустити, що батько знав її краще, ніж я?.. (Хитається й ловить
голову. Ванна виходить вільно, не огляпаючись на Гвідона).

ЗАВІСА СПАДАЄ.

АКТ ДРУГИЙ.

(В таборі Принцівалли. Намет. Роскіш. Нелад. На стінах окопів і шовк. Зброя, купи дорогих футер, наполовину відкриті скрині переповнені клейнодами та кольоровими матеріалами. В глибші вхід, завішений гафтованим килимом.)

СЦЕНА І.

ВЕДІО, ПРИНЦИВАЛЛЬО — Принцівалльо стоїть коло стола і переглядає папери, шкатулки, зброю. Входить Ведіо.

ВЕДІО — Лист від комісара Республіки.

ПРИНЦИВАЛЛЬО — Від Тривульція?

ВЕДІО — Так, мессієр Маллядура, другий комісар, ще не вернувся.

ПРИНЦИВАЛЛЬО — Очевидно не є так легко, як я припускав, розбити Венецьке військо, що грозить Фльоренції з боку Казантину... Дай листа. (Бере й читає). — Останній раз споміщає мені рішучий наказ про розпочаття чуть-світ штурму, інакше грозить негайним ув'язненням... Знаменито. Отже, ніч належить мені... Й що ж вони собі думають? Припускають, що це стара, випробована погроза злякає людину, що чекає на таку хвилину... єдину в житті? Тюрма, суд і ще що? Знаю, що то все значить... Вже давно минули б мене в п'юх, як би тільки не боялись.

ВЕДІО — Мессієр Тривульціо, вручаючи мені листа, сказав, що прибуде зараз же за мною, щоб поговорити з вами, пане.

ПРИНЦИВАЛЛЬО — Нарешті здобувся на відвагу. Тепер надійде рішуча розмова. Цей нужденний, дрібний писака, що репрезентує тут темну могутність Фльоренції й не насмілиться глянути мені в вічі, блідий чоловічок, котрий мене ненавидить гірше смерті, проведе тут таку ніч, якої не сподівався. Певне одержав дуже важливі доручення, наколи осмілився заглянути в саме логовище опудала... Хто на варті коло воріт?

ВЕДІО — Двох старих салдат з вашого Галійського відділу. Здається, що один Джермандо, а другий, правдоподібно, Дієго...

ПРИНЦИВАЛЛЬО — Це добре, вони послухають мене навіть тоді, коли б наказав самого Бога-Отця закути в кайдани... Смеркає... Накажи запалити факели. Котра година?

ВЕДІО — Дев'ята.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Марко Кольонна ще не вернувся?

ВЕДІО — Я наказав варті, аби привела його до вас, як тільки перейде через шанець.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Мав перед восьмою вернутись, наколи не приймуть моєї умови. Надходить рішача хвилина... зміст цілого мого життя... Дивно, що людина може все посвятити—свою долю, розум, серце, щастя й нещастя, все для такої мінливої річі, як любов жінки... Я сам леден з цього сміятися... Як би мав сили сміятись, Марко не вертається, отже, вона прийде. Глянь, чи не видно умовних огнів, що підтвержують: „так“! чи не видно світла, що опромінює дріжачі ноги тієї, котра платить собою за всіх, котра, рятуючи свій народ, одночасно рятує й мене... Ні!.. Піду сам. . Не хочу, аби інші очі, навіть очі найбільшого приятеля, побачили її швидче, ніж мої, аби бодай на хвилину затримали те щастя, котрого жду від перших днів моєї ранньої молодости...(Доходить до дверей, піднімає килима й видяється в морок ночі) — Огонь!.. Ведіо!.. Глянь!.. Розгорається, заливає світлом темноту ночі. Власне, на тій вежі й мав загорітись... Перетинає морок... В цілм місті пломеніє лише один огник... О, ніколи ще не дарувала Піза такої чудової квітки небесам, котрої жду з таким пристрастним, з таким безнадійним сумом!.. О, мої дорогі Пізанці, сьогодні матимете такий бенкет, про котрий ніколи не забудете, а я буду такий щасливий, наче б вирятував моє рідна місто.

ВЕДІО — [хватаючи його за руку] — Ввійдім до намету, з того боку надходить мессієр Тривульціо.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — (входячи) — Правда?.. ще мушу... А, зрештою, розмова буде коротка (підходить до стола й переглядає папери) — Чи маєш тих три листи?

ВЕДІО — Маю лише два.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Два, котрі давніше переглянув, і сьогоднішній наказ...

ВЕДІО — Оце два перші, а попереднього держите зім'ятим в руках, пане.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Чую... [Салдат підносить килима й увіходить Тривульціо].

СЦЕНА II.

Ті самі й ТРИВУЛЬЦІО.

ТРИВУЛЬЦІО — Чи ви зауважили дріжаче світло, що ні-

би подає з пізанської вежі якісь знаки?

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Вважаєте, пане, що то знаки?..

ТРІВУЛЬЦІО — Не сумніваюсь.. Мушу з вами побалакати, Принцвалльо.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Слухаю. Йди, Ведіо, але не одходь далеко. Будеш потрібний.

(Водіо виходить).

ТРІВУЛЬЦІО — Певне знаєте, Принцвалльо, як я поважаю вас. Я вже не раз довів вам про цю повагу, але то ще не все. Фльорентійська політика, котру звуть брехливою, хоч вона тільки обережна, вимагає, аби багато річей лишалося невідомими навіть для тих, котрих вона ніби втаємничує в найбільш укриті свої заміри. Всі ми мусимо слухати її таємних наказів і кожний мусить мужньо зносити тягар тих таємниць, бо в тому полягає мудра могутність батьківщини. Вистарчить з вас, певне, коли скажу, що я приймав участь в рішеннях Сніорії, котра поступово, крок за кроком, поставила вас на чолі найкращих республіканських сил, не дивлячись на вашу молодість і невідоме походження. Звичайно, не потрібно було шкодувати за зробленим вибором. Але від певного часу створилася ворожа для вас партія. Боюсь, що оповідаючи вам про це все, даю перевагу моїй для вас ширій приязні над обов'язком, в тіснім того слова значінню. Хоч виконання суворого обов'язка нераз приносить більше шкоди, ніж найбільш смілива великодушність. Отже, остерігаю вас перед тим, що ваше зволікання й вагання викликають надзвичайно гострі осуди. Чимало людей сумніваються в вашій вірності. Певні секретні доноси на вас підтверджують ці підозріння. А особливо сильне вражіння зробили вони на ту частину ради, котра вже раніш недоброзичливо відносилась до вас. Навіть обговорювано питання ув'язнення вас, та віддання під суд. На щастя, про це вчасно попереджено було мене. Я вдався до Фльоренції й представив зовсім протилежні докази. Ручився за вас. Тепер мусити поступати так, аби не надужити того довірря, якого я не пошкодував для вас. Коли й далі будете продовжувати дотеперішню бездіяльність, то згинете. Мій товариш, мессієр Маллядура, задержаний венецькими військами в Бібені. А знову інші відділи наближаються до Фльоренції з північної сторони. Тут уже йде о спасіння міста. Ще є можливість все поправити, наколи накажети завтра розпочати рішучий штурм. Він нам вирятує найкращу армію й єдиного вождя, що завжди увінчаний лаврами перемог. Дасть нам можливість з гордим чолом вернутись до Фльоренції на приготіване тріумфальне прийняття, котре з ваших вчорашніх ворогів зробить найгарячіших прихильників.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Чи то все, що ви, пане, мали сказати?

ТРІВУЛЬЦІО — Так, фактично все, хоч нічого не здавав про гаряче привязання до вас, котре все росло в мені з того часу, як пізнав вас, воно росло не дивлячись на прикре становище, в котре часом ставлять нас протилежні права, котрі вимагають, аби влада головнокомандуючого обмежувалась і гамувалась в небезпечну годину скритою міццю уряду Фльоренції, котрої, серед блиску зброї, я є скромним представником в данну мнинуту.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Чи наказ, що його я сьогодні одержав, написаний вашою рукою?

ТРІВУЛЬЦІО — Так.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Отже, це, певне, ваш почерк.

ТРІВУЛЬЦІО — Ну, натурально. Чому сумніваєтесь у цьому?

ПРИНЦІВАЛЛЬО — А цих два листи, пане, пізнаєте?

ТРІВУЛЬЦІО — Можливо... Не знаю... Що в них? Мушу знати...

ПРИНЦІВАЛЛЬО — По що? Вистарчить, що я зчаю...

ТРІВУЛЬЦІО — Ах, так, то тих самих два листи.. Власне я хотів, щоб вони попали до ваших рук... Підступ удався як найкраще...

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Досить уже... Я не дитина... Полишім ці викрутаси та залишимо розмову хотів-би перервати її як найшвидче, аби, нарешті, одержати нагороду котрій не може дорівняти жаден тріумф, приготований Фльоренцією. В тих листах приписуєте мені різні злочини, кидаєте на мене різні плями і то без жадних правних підстав, лише для приємности шкодити мені, а також, хто його знає, може бажуючи з гори оправдати скупість Фльоренції, котра боїться того, що дорого коштуватиме подяка наємного побільника. Все те так зручно підтасоване, що кивлями сам сумніваюсь у моїй невинности. Ваша підла підступна задрість, ваша страшенна ненависть,—зогидила, принизила, знищила все протягом цього часу—від першого тижня облоги й аж до сьогоднішнього дня, коли, нарешті, прозріваю й... хочу усправедливити ваші підозріння. Я наказав старанно переписати ті листи й відіслав їх до Фльоренції. Ждав відповіді... Вірю вам на слово. Вірю тим більше, що з гори дали вам привід до оскарження. Судять мене, не вислухавши моєї оборони, і приговорюють до смерти. Тому то розумію, що наколи б я був янгольсь-

ки невинним, всеж, нічим не був би в стані ці оскарження відсунути. Тому то, власне, рішаю звільнити себе, розриваю ваші каюлі пута й виступаю проти вас... До цього часу я не був зрадником, але після двох цих листів я приготував вам загибель. Ще сьогодні ввечері продам вас та ваших нещасливих володарів, продам в спосіб найбільш жорстокий, найбільш невдячний. Й буду переконаний, що нічого більш слушного не вчинив, як понижуючи, руйнуюче це місто, котре розбрат залічує до громадянських добродійностей, й хоче, зби підступ, брехня й невдячність панували на світі! Ще сьогодні ввечері, дякуючи мені, ваш вічний ворог, що не дозволяє вам займатися поширюванням розкладу по-за межами вашого міста, ще сьогодні ввечері Піза буде урятована, знову зміцніє її могутність і знову, як і раніше, буде гордувати вашою владою й легковажити їй... О, не вставай, не чини даремних зусиль... Всі засоби обережності вже обдумані, того, що має збутися, не можна уникнути. Ви, пане, в моїх руках й так само, здається мені, в моїх руках і доля Фльоренції...

ТРІВУЛЬЦІО — (виймаючи штилета й вдаряючи Прінцівалла,) — Ще ні! — Поки мої руки свободні...

ПРІНЦІВАЛЛЬО — [інстинктивно, відпихає удар рукою, й підкидає рукоять, котра бє його в лице. Після хватає руку Трівульція] — А! Так?.. Не сподівався такого вибуху... таких наслідків вражливості. Тепер ви в моїх руках, відчуваєте, що кожна з них варта вашої особи.. А ось ваш штилет... Досить буде, як опушу його... Шукає здається вашої шиї... О, не мружте очей, отже, не боїтесь, пане?

ТРІВУЛЬЦІО — Ні... Всадіть у мене штилет, маєте повне право. Я був свідомий того, що ставлю життя на карту.

ПРІНЦІВАЛЛЬО — (пускає його) — А!.. Справді?.. В такому разі дивуюсь вам... То рідкий випадок. Навіть з поміж нас, людей зброї, небагато насмілиться в такий спосіб піти смерті на зустріч. Не припускав, щоб у такому нужденному тілі...

ТРІВУЛЬЦІО — Всі ви, котрі тримаєте оголене шаблюку в руці, уявляєте, що існує лише одна мужність, що блещить на вістрію шаблі.

ПРІНЦІВАЛЛЬО — Можливо, що ви маєте рацію... Чудовсі! Ви позбавлені волі, але жадної кривди вам не станеться. Служимо ріжним богам (Обтирає кров, що сочиться йому з лица). — Так, меке, всеж, дряпнуло. Удар був досить зручним. Дещо поспішний але досить міцний. В кожнім разі ще трохи й... А щоб ви зробили, як би в ваших руках був чоловік, котрий, ледве не виря-

див вас на той світ, туди, куди ніхто не йде охоче...

ТРІВУЛЬЦІО — Не пощадив би його.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Не розумію вас, пане... Дивний ви чоловік!.. Признаєте, що листи ваші нешляхетні. Пролив кров у трьох битвах, робив, що міг, влада була в ваших руках, вірно служив тим, котрі вибрали мене, і жадна думка про зраду не повстала в моїй голові. Ви мусіли це знати, бо ж слідували за мною. А тим часом у ваших листах, чи то з ненависти, чи з заздрости, чи, врешті, з погляду ощадности, ви посяювали кожний мій крок направлений для вашого спасіння з зовсім протилежного боку, зручно дурили, брехню брехнею підпивали...

ТРІВУЛЬЦІО — Брехали одні факти, але, зрештою, не це найважніше. Важливим було вгадати той небезпечний момент, коли солдат гордий двома чи трьома перемогами не захоче далі піднягати розказам правителів, котрих призначення є вищим, ніж його. Година та вибила, чого найкращим показником може бути данна хвиля. Фльоренський народ завжди полюбив вас. В нашій волі є усунути тих богів, котрих він собі творить. Зараз він незадоволений нами, але тому-то він нас і поставив на нашій ставовищі, аби ми переважали його хвиливі капризи. Свою ціль він розуміє краще, ніж то можна було припускати, й накли нищимо те, в що починає вірити, то ж знаємо, що йдучи проти нього в данну хвилю, всеж, повнімо його волю. Це є, фактично, причиною, котра змусила мене рішити, що наступила хвилинка покарання нового божества. Попередив Фльоренцію, вона наперед знала, як має розуміти мою брехню.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Година ще не вибила й не вибила б, як би не ваші жорстокі листи.

ТРІВУЛЬЦІО — Могла б вибити, й того десить.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Як це? Безвинна людина в наслідок фальшивого підозріння мусить впасти жертвою тільки через страх перед небезпекою, котра б могла грозити?..

ТРІВУЛЬЦІО — Життя окремої людини не може братися в рахубу, коли йде о Фльоренцію.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Отже, вірите, пане, в щастя Фльоренції, в її призначення, в її життя? В такому разі я її не розумію.

ТРІВУЛЬЦІО — Так, вірю лише в неї; поза нею нічого для мене не існує.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Це можливо. Так.. в такому випадку маєте спущність, посідаючи таку віру. Я не маю батьківщини, тому це для мене не зрозуміле. Часом здається, що мені було б

краще, аби я мав батьківщину. Придалася б мені... Але маю щось інше, щось таке, чого ви ніколи не будете мати й чого ніхто не матиме в такій мірі, як я... Йі буду це мати зараз, у тій хвилині, тут, на цьому самому місці. Те мені все заступить... Зараз розійдемося, я не маю часу на вирішування цих справ. Занадто ми чужі один для другого, хоч і сходимося в одній точці. Кожда людина має своє призначення. Одним керує якась ідея, іншим пристрасти. Йі оскільки вам важко зректися своєї ідеї, остільки мені важко позбавитись своєї пристрасти. Людина ціле життя своє зберігає вірність цим нахилам, наколи в душі Йі горить більше полум'я, ніж в душі пересічного чоловіка. І поводячи себе в цьому дусі завше має слушність, бо воля людська так обмежена... прощайте, Трівульціо, шляхи наші розходяться. Дайте руку.

ТРІВУЛЬЦІО — Не зараз. Протягну до вас долоні, коли кара...

ПРІНЦІВАЛЛЬО — Згода. Сьогодні ви програли, зате завтра ваша візьме гору. (Кличе) — Вед'о! (Входить Вед'о).

ВЕД'О — Пане? Що то? Ви ранені? Кров з вас летить..

ПРІНЦІВАЛЛЬО — Дурниця!.. Поклич двох вартових. Най візьмуть цього чоловіка, але не мусять чинити йому жадної кривди. То ворог, але ворог, котрого кохаю. Хай умістять його в безпечнім місці й то так, щоб ніхто не міг його побачити. Будуть відповідати мені за збереження його. А звільнять його лише тоді, коли видам відповідного наказу. (Вед'о виходить супроводячи Трівульціа. Принцівалльо оглядає перед дзеркалом свою рану) — Кров так прискає, наче б перебита ціла жила... Рана не глибока, але розп'янахав мені пів обличчя... Хто ж міг допустити, що такий мизерний чоловічок... (Входить Вед'о). — Чи все виконає?

ВЕД'О — Так, пане, але ви нищите себе.

ПРІНЦІВАЛЛЬО — Нищу!.. Хотів би так нищити себе до кінця життя. Нищу себе, так, Вед'о! Але жадна людина не досягла тим шляхом, шляхом справедливої піметі, свого єдиного щастя, про котре я мріяв від тієї хвилині, коли тільки навчився мріяти... Сподівався його, стремів до нього, не вагаючись ні перед яким злочинном, бо є воно для мене коначністю й моєю власністю; а тепер, коли зіезда на своїх срібних проміннях приносить мені його й дарує в імя справедливости та милосердя, говорите: „Він губить себе!“ Бідна людино, що не знаєш запалу! Бідна людино, що не знаєш кохання! Чи ж ти не відчуваєш, що в цю хвилину виршується в небі моя доля, і що переважає вона долю сотки щасливих, долю тисячі закоханих! Наближуюсь до

тієї хвилини, коли людина, котрій доля судила досягти шляхетної перемоги, чи котрій призначила знести тяжкий удар, досягає найвищої точки свого життя, до котрої все пішло його, все його піддержувало, де йому все досяжне! А що обходить його решта й те, що після буде?! Знаємо, що людина не створена для таких хвилин, і що ті, котрим судилися ці хвилини, падають під їх тягарем.

ВЕДІО — (підходить з білими опасками) — Кров усе ще ллється... Дозвольте, я вам перев'яжу...

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Перев'яжи, коли инакше не можна... Але старайся, щоби опаска не закривала очей і не перетинала уст. (Дивиться до дзеркала) — Виглядаю, наче пацієнт, що вирвався хірургові з рук, а є хлопчиком, що ладен бігти назустріч коханню... Не так, не так... (Зсуває опаску. Чутно вистріл) — Що то?...

ВЕДІО — То стріляють на передніх постах.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Хто наказав? То, певне, помилка. А як то на неї? Чи ти попередив?

ВЕДІО — Попередив. Ні, то не можливо... Я поставив кілька вартових, аби препровадили її, як тільки появиться...

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Знову тихо. Наближається хвиля... А ти, мій Ведіо, мій добрий Ведіо, що з тобою станеться?

ВЕДІО — Піду за вами, пане...

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Ні, ліпше залиши мене самого. Не знаю ані куди піду, ані що зі мною буде. Ти сам втечеш, ніхто за тобою не пошле в погоню, а в той час за твоїм паном... У тих скринях лежить багато золота, візьми його, воно вже мені непотрібне... Чи вози запряжені й табуни готові?

ВЕДІО — Все стоїть перед наметом...

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Добре. Коли надійде пора, дам знак і ти зробиш, що належить... Іди, подивись, чи...

С Ц Е Н А Ш.

ПРИНЦІВАЛЛЬО й ВАННА.

(ВЕДІО входить, а ПРИНЦІВАЛЛЬО лишається сам. За хвилину ВЕДІО підносить килима й півголосом промовляє: „Пане!“ Потім виходить, а в дверях з'являється, зупиняючись на порозі. Ванна, окрита довгим плащем, ПРИНЦІВАЛЛЬО здрігається й робить крок їй назустріч.)

ВАННА — (прибитим голосом) — Прийшла... Ви вимага-

ли пане...

ПРИНЦІВАЛЛЬО — (наближається до неї)—У вас кров на руці! Чи ви ранені, пані?

ВАННА — Куля дряпнула мені плече.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Де?.. Коли?.. Це жахливо!

ВАННА — Коли відходила до табору.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Хто ж вистрілив?

ВАННА — Не знаю, той чоловік утік.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Покажіть мені рану.

ВАННА — (трохи відхиляючи плаща) — Тут.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Над персами, з лівого боку... Не пройшла глибоко... тільки шкіру дряпнула... Чи відчуваєте біль?

ВАННА — Ні.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Як бажаєте, я накажу перевязати рану.

ВАННА — Ні. (Мовчить).

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Рішили прийти, пані?

ВАННА — Так.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Чи маю пригадати умови?

ВАННА — Та зайве, я їх знаю.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Й не шкодуєте, пані, що прийшли?

ВАННА — Чи належало прийти без жалю?

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Чи чоловік ваш згодився?

ВАННА — Так.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Хочу, аби ви себе не змушували. Ще маєте час... ще можете відмовитись!

ВАННА — Ні.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Щож вас нахилило до цього?

ВАННА — Там умирають з голоду, а завтра жде їх ще страшніше нещастя.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Й жадні інші мотиви не керували вами?

ВАННА — Які ж інші мотиви могли бути.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Розумію... отже.. доброзичлива нев'ста...

ВАННА — Так.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Що кохає свого чоловіка...

ВАННА — Так.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Гаряче.

ВАННА — Так.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Під плащем більш нічим ви не накрили свого тіла?

ВАННА — Ні. [Робить рух, аби скинути плаща. Принцівалльо знаком стримує її].

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Чи ви, пані, зауважили цілі ряди возів і табуни перед наметом?

ВАННА — Так.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Там двісті возів, наповнених найліпшою тосканською пшеницею, двісті з сіном, овочами й вином з околиць Сієни. Тридцять возів пороху прибуло просто з Германської землі, а дванадцять з оловом. Окрім того, є там шістьсот англійських волів і тисячу двісті штук овець. Все те лише жде вашого наказу, аби вирушити до Пізи. Хочете побачити як рушать з місця?

ВАННА — Так.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Підійдіть до виходу. (Підносять килима, дає наказ і знак рукою, Чути глухий все наростаючий тупіт, видно запалені факели, чути ляски батогів. Вози рушають з місця, табуни ревуть, мугкають та бють, бють копитами. Ванна й Принцівалльо стоячи на порозі намету, дивляться, як величезний обоз, освічений факелами зникає в безодні зоряної ночі)—Від сьогоднішнього вечора, Піза, дякуючи вам, пані, позбудеться господових мук. Знову стане непобідимою й завтра буде співати з тріумфом, з радістю, котрої ніхто вже не сподівався. Чи ви задоволені?

ВАННА — Так.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Закриємо вхід. Вечір теплий, але ніч буде зимна. Прийшли без зброї й без потайної отрути?

ВАННА — Не маю на собі нічого, окрім сандалів і плаща. Здімайть із мене все, наколи боїтеся підступу.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Не за себе боюсь, а за вас.

ВАННА — Іхне життя для мене дорожче...

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Так, маєте рацію... Підойдіть, Оце має лежати. Лежати салдата, Тверде й жорстоке, не ширше як труна

негідне воно вас... Спочніть, пані, на тих зубрових і барв'ячих шкурах, вони ще ніколи не зазнали пестошів м'якого і делікатного жіночого тіла, підкладіть під голову оце футро, що найбільш шовковисте з усіх. То шкурка-рися, що по досягненій перемозі подарував мені один африканський король. (Ванна сідає й щільно затуляється плащем). Відблиск лампи вам різже очі?

ВАННА — То мене не торбує.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — (падає перед ложем на коліна й хвтає з придушенням схлипуванням руку Ванни)— Джіованно!.. [Ванна здивовано підносить голову й вдивляється в нього.] О, Ванно, моя Ванно, я теж звик називати вас цим іменем!.. І тепер не можу його вимовити без муки!.. Вже від давнього часу воно живе в моєму серці й тепер, розбиваючи ґрати, звільняється з тюрми. Воно є моїм серцем, бо нічого не маю!.. Кожда літера цього дорогого слова містить в собі ціле моє життя, й коли вимовляю це ім'я, наче позбуваюсь чогось найдорожчого з себе. Ім'я це стало близьким для мене. Здавалося мені, що знаю його, повторюю його як найбільший вираз свого кохання, й постановив, що мушу колись голосно вимовити в присутності тієї, котру воно кликало все надаремно. Думав, що уста мої вже навіть прибрали форму для вимови того слова, що в певну хвилину вмітнуть вимовити його з такими пестошами, з такою шанобою, з такою глибокою й покірною відданістю, що та, котра почує його зрозуміє скільки боли й любови міститься в ньому!.. І ось тепер вже воно належить не вимріяній особі, воно вже не є тим!.. Не впізнаю його, коли вилітає з моїх уст, що дріжать від схлипування й страху!.. Надто багато вклав я в нього! Той вогонь, те звеличення вичерпують мої сили й мій голос завмирає!..

ВАННА — Хто ви, пане?

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Не пізнаєте мене?.. Чи пам'ять нічого вам не диктує? О, часе! Які прегарні речі забираєш з собою! Хоч ті речі прекрасні лише для мене існували!.. То може й липше, що їх забуто!.. Не буду вже мати надії, але зате менше й жалю. Ні, я для вас стороння людина, просто бідний чоловічок, що на мить вадрів ціль свого життя!.. Я нуждар, котрий нічого не бажає, навіть не знає, чого бажати!.. Але заки залишите мене, хотів би вам сказати, чим були ви для мене, та чим будете до кінця мого життя!..

ВАННА — Значить ви знаєте мене? Хто ви?

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Чи й справді, пані, ви ніколи не бачили того, хто в цю хвилину дивиться на вас так, як в байці вдивляються в джерело щастя й життя!.. як стратив уже надію глянути на вас!..

ВАННА — Ні, оскільки можу пригадати.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Так, натурально, ви нічого не знали, я навіть певен був, що не знаєте... Ви тоді мали вісім, а я десять літ, коли вперше зустрів вас...

ВАННА — Де?

ПРИНЦІВАЛЛЬО — В Венеції. Було то в неділю, в червні.. Мій батько, старий юзелір, приніс вашій матері нашійника з перел... Вона захоплювалась перлами.. Я блукав по садку. Раптом побачив вас в міртовім гаю, коло мармурового водограю... Тоді вам впав у воду тонесенький золотий перстень... Ви плакали, стоячи коло мармурового цєбриння... Я вскочив до води, ледве не втонувши, але перстень дістав, та надів вам його на палець... Дитячі вустонька подарували мені поцілунка... так ви були тоді шасливі!...

ВАННА — Золотоволосий хлопчина, що звався Джіанелльо? Отже, то це ти, Джіанелльо?..

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Так.

ВАННА — Чи ж я могла впізнати вас?.. А це з тими опасками, що закривають обличчя... Бачу тільки очі...

ПРИНЦІВАЛЛЬО —[відсовуючи трохи опаску]—Чи впізнаєте мене, пані, як здіймаю опаску?

ВАННА — Так.. цілком.. здається мені, так.. навіть ще й тепер щось дитячого маєте в усміхові. Але й ви, пане, є ранені: кров льється вам цілим струмком...

ПРИНЦІВАЛЛЬО — О, то для мене не має значіння, але ви, пані, ви... то зовсім инша річ...

ВАННА — Але перевязка промочла! Дозвольте мені поправити перевязку, зле покладена [попраляє опаску].—Підчас цієї війни я часто перевязувала ранених. Так, так, памятаю... Перед очима встає мені сад, лаври, рожі... Часто ми там бавилися по півдні, на теплім пісочку, позолоченнім проміннями сонця...

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Дванадцять разів, я рахував. Міг би пригадати вам всі ваші іграшки, всі ваші слова...

ВАННА —Опісля одного разу, памятаю, чекала... Бо ж любила вас дуже... Ви були таким поважним, лагідним, як дівчина, а зі мною ви поводилися, наче з королівною... Ви не прийшли після...

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Батько мене з собою забрав. Поїхав до Африки... Спершу блукали в пустелі, після я дістався в неволю до Арабів, до Турків, до Іспанців і не знаю, до кого ще. Коли я вернувся до Венеції мати ваша вже померла, саду не було також... Згубив ваші сліди, а опісля знову найшов завдяки вашій красі, що залишає цю собі скрізь чудові спєгади.

ВАННА — Чи ви впізнали мене відразу, як тільки я ввійшла?

ПРИНЦИВАЛЛЬО — Хоч би одночасно з вами ввійшло десять тисяч однаково вбраних, однаково гарних жінок, як десять тисяч сестер, котрих би рідна мати не вмiла одрiжнити, я встав би, взяв би вас за руку й сказав би: „Оце вона“! Це ж дивно, чи ж не правда? Дивно, щоб укохана постать могла жити в серці... А ваша постать жила в моїм серці, з кождим днем мiнялася, як і в дійснiм житті... Вчорашннє представлення замiнялося сьогондiяшнiм, постать ваша росцвітала, ставала щораз кращою, лiта надавали їй все те, що надають дитині, котра поретворюється в жiнку. Коли побачив вас, здалося мені, що очі мої вводять мене в блуд. Бо спомини мої були такі гарні й такі докладні... Але були вони надто несмілими, й життя їх випередило. Не сміли вони опромiнити вас тим блиском, що в першу хвилину засліпив мій зiр. Я наче людина що бiжучи запам'ятає ледве запримiчену квітку в паркові й опісля нагло побачить десятки тисяч таких же квіток на луці, залитій сонцем. Я побачив те саме чоло, очі, волосся, в боготвореніи обличчi віднайшов ту саму душу, але краса цілої постаті значно випередила ту уяву, котру пестив я протягом довгого часу на дні свого серця, постаті, опромiненої тільки блиском спогадів, котрі далеко випередила дійсність.

ВАННА — Так, ви кохали мене, як звичайно кохають у тiм віці, але час і розлума завше надають бiльшiй принади коханню.

ПРИНЦИВАЛЛЬО — Люде завше думають, що кохали, чи кохають лише раз в житті, але рiдко то буває правдиво. Свої захоплення, рiвно ж як і свою байдужість, нехiть оздоблюють гарним стрiєм виняткових страждань, що знайомі лише людам, створеним для кохання раз в житті. А коли один з цих нещасливих схоче відкрити глибоку й смутну правду, що знівечила ціле його життя, мусить уживати тих самих слів, котрі й в устах усіх инших є лише гарною брехнею, й слова ті, що ними зловживають щасливі в коханню, виявляються позбавленими всієї своєї сили й значіння. Та, котра вислухує їх, мимоволі надає тим святим і часто сумним висловам звичайну вартість та те пересічне значіння, яке вони звичайно мають у людей.

ВАННА — Я так не поступлю. Розумію що любов; всі ми сподiваємося її на весні нашого життя, а після зрiкаємося наших мрій, бо з лiтами, хоч я ще не стара, багато річей гасне в нашiм серці. — А коли ви вернулись до Венеції і коли вам вказали мій слiд, що ж було тоді? Чи вже було пізно? Чи ви не старались побачити ту, котру так кохали?

ПРИНЦИВАЛЛЬО — В Венеції я довідався, що мати ваша померла та що виходить заміж за тосканського патріція, най-

більш знатного та найбільш багатого чоловіка в Пізі, і що жде вас доля щасливої та укоханої королеви. А що я міг дати вам, пані? Нужду й тиняння волоцюги, що не має батьківщини та власного даху над головою... Мені здавалося, що сама доля вимагає в'д моєї любови тієї жертви, яку приніс. Не раз я блукав коло вашого міста, не одважуючись перейти через браму, щоб не піддатися спокусі побачити вас, й не затьмити щастя й радости, яке знайшли ви в тім одружінню. Віддав свого меча до послуг чужому народові, взяв участь у двох, чи трьох війнах, заслужив славу наемника. Жив з дня на день, поховавши навіки надію, аж поки Фльоренція не послала мене проти Пізи...

ВАННА — Які ж боягузи й безсилі мужчини, коли кохають! Прошу вас, не зрозумійте мене фальшиво: не люблю вас і не можу сказати, чи б могла полюбити вас, але в серці моім сам дух кохання бунтує на згадку, що людина, котра так кохала мене, як і я могла б покохати, не знайшла собі стільки мужности, аби вибороти перемогу своєму почуванню!

ПРИНЦИВАЛЛЬО — Мужности не збракло б... Не можете, пані, собі уявити, скільки одваги потрібно було на те, аби вернутись... Хоч було вже пізно.

ВАННА — В той час, як ви залишали Венецію, ще не було пізно. Ніколи* не може бути пізно, коли розходиться о любов, що складає весь зміст життя... Вона не слабне... Ніколи не тратить надії, хоч і нічого вже не сподівається. Як би я кохала так, як ви... Ах, трудно сказати, що належало робити!.. Але я певна, що звичайний випадок не міг би одібрати мені надії... До повернення її стреміла б вдень і вночі. Ах, не думала про инше кохання, про инше щастя! Сказала б додолі: „Дай мені дорогу, я йду!“ Каміння примусила б помагати мені, змусила б його, кого б покохала, повторювати ці слова по сто разів!..

ПРИНЦИВАЛЛЬО — (стараючись зловити руку Ванни) — Ванно, ти його не кохаш?

ВАННА — Кого?

ПРИНЦИВАЛЛЬО — Гвідона.

ВАННА — (вириваючи руку) — Не шукайте моєї руки.. Не даю її... Бачу, що слова мої не зовсім ясні. Коли Гвідон сватав мене, була самотньою й бідною, а самотня й бідна жінка, особливо, коли вона гарна й легковажить брехливі підступи, то неждовні падає жертвою призиства. Гвідон не звернув на це уваги, вірив мені й здобув мене цією вірою. Зробив мене щасливою, хоч може й довелося мені зректись деяких шалених мрій, що не надаються здійснитись у земному житті. Й ви, пане, пе-

реконається, я б хотіла бодай вірити в те, що можна бути щасливим, не проводячи цілих днів в мріях про ілюзоричне щастя, якого ще ніхто не зазнав. Люблю Гвідона не такою дивною, судячи, принаймні, по ваших словах, як ваша, любов, але без сумніву рівнішою, вірнішою й міцнішою... Любов та дала мені життя, й я не була сліпою, коли прийняла його; другої мати не буду й коли б хтось з нас двох знівечив її, то тим хтось напевне я не буду... Ви не добре зрозуміли мене, пане... Можливо, що я сама вжила таких виразів, котрі ввели вас в блуд, але не говорила ні про вас, ні про себе, промовляла лише в імені тієї любови, котру відчуваємо на весні нашого життя. Можливо, що вона існує і в дійсній зрілості, але ми її не знайшли. Ви також, бач, не зробили того, чого подібна любов вимагає...

ПРИНЦИПАЛЬО — Суворо осуджуєте мою любов, Ванно, але не знаєте, що вона перетерпіла, що вона переборолла, заки дочекалась цієї щасливої хвилини... Кожде инше почування уступило б перед цими перешкодами. Але як би вона й нічого не побороувала, як би вона нічого не здобула, то, всеж, я свідомий аж надто існування цієї любови, бо ж є її жертвою. Посвятив їй ціле своє життя, вбила в мені все те, що дає людині задоволення, щастя й слава. З хвилі, як заволоділа мною, кождий мій крок, кождий мій рух служив мені до наближення до неї бодай на хвилину, аби довідатись про мою долю, але так, щоб не спричинити вам жадної кривди. О, вірте мені, Ванно, мусите мені вірити! Аджеж не важко вірити тому, хто нічого не жадає, хто попросився з надією... Ви зараз в моїх наметі, в моїй силі... Вистарчить, аби я вимовив одне слово, аби лиш простягнув руку — й одразу заволодію тим, чого жадає звичайне кохання. Але, певне, й вам так само добре відомо, як і мені, що та любов, про котру говорю, домагається чогось зовсім иншого і тому-то хочу, аби ви не сумнівалися в моїм почутті. Взяв вашу руку в надії, що мені повірите, тепер же не торкнувся до неї ні пальцем, ні губами. Але коли розлучимось, щоб ніколи вже більш в житті не зустрітись, винесіть, пані, бодай в глибині душі пересвідчення, що любив вас власне такою любов'ю й що вона не здійснилася тільки тому, що є неймовірною.

ВАННА — Тому-то, власне, й дозволяю собі сумніватися в ній, що могла існувати непоборима перешкода... Лише не припускайте, що я бажаю надзвичайних перешкод, що я бажала б виставити її на спроби, котрі переважають людські сили... Оповідають, що певна дама в Пізі кинула рукавичку до ями, де були льви, й попросила свого коханого дістати її відти й при-

принести їй. А лицар цей не мав при собі иншої зброї, крім реміної шпіцрути; але, всеж, пішов, одігнав львів, взяв рукавичку й нагнувши коліна, віддав її дамі свого серця, потім встав і, не промовивши жадного слова, одійшов, аби більш не вернутись. На мою думку він поступив аж надто делікатно: маючи при собі шпіцруту мусів нею навчити ту, котра осміяла його святе почуття, більш правдивому поняттю про права та обов'язки дійсної любови. Щодо вас, то не вимагаю від вас подібних доказів, охоче вірю вам. Але для вашого й мого щастя хотіла б сумніватися. Така особлива любов, як ваша має, в собі щось святого й мусить зворушити навіть найбільш зимну, найбільш цинтильну жінку. Тому-то, власне, так докладно розважаю над вашим поступованням і була б щаслива, як би не знайшла в ньому ані каплі гордоців. Я була б майже певна в цьому, як би не цей останній ваш крок, коли ви без надуми пожертвували всим—минулим, будучим, славою, життям, всим, що маєте, аби змусити мене прийти на одну годину до вашого намету. Поступок цей наказує мені признати, що ви, пане, не помилились...

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Власне, цей крок нічого ще не говорить.

ВАННА — Яким це чином?

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Тоді я мушу сказати всю правду. Зажадавши вашого приходу за ціну урятовання Пізи, я нічим не жертвував.

ВАННА — Не розумію. Як же то ви не зрадили батьківщину?.. Не пожертвували ані вашої минувшини, ані budouчого? Чи ви себе добровільно не наразили на вигнання? Хто знає, може навіть на смерть?

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Перш за все, не маю батьківщини... Коли б я мав її, то не преніс би в жертву жадному кохання!.. Але я є вірний наемник, що вірний доти, доки йому вірні, але зрадником, коли чув, що й його зраджують... Комісари Флорентійської Республіки обвинили мене брехлииво й наслідком того я засуджений без суду крамарями Республіки, котрої авичі є вам так само знані, як і мені. Те, що я вчинив сьогодні ввечері, ще більш мені зашкодити не могло, навпаки, в цьому році я, може, знайду свій порятунок, оскільки взагалі якась щаслива нагода може мене спасти...

ВАННА — Отже, ви небагато пожертвували для мене?

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Нічого. Мусів вам признатися в цьому... Радий, що трапилась нагода... Прикро було б мені за ціну брех... і придбати бодай один ваш усміх...

ВАННА — О, як це гарно. Дженелльо! Цей поступок вартий кохання й найкращих його доказів. Не будеш уже ловити руку, котра б уникала тебе більше, ніж дотепер. Маєш її.

ПРИНЦИВАЛЛЬО — Ах, бажав би, щоб здобуло її кохання. Але най і так буде. В кождім разі маю її тепер, Ванно, держу її своїх долонях, роскошю з її білосніжності, вдихаю в себе її життя, на хвилю впиваюся солодкою ілюзією, відчуваю її теплу свіжість, стискаю її, тулю, наче б вона здатна була відповісти мені чудовою й таємною мовою закоханих... Покриваю її поцілунками й ти не вириваєш її, Ванно?

ВАННА — Зробила б це саме, як би була на твоєму місці, може трохи ліпше, може трохи гірше.

ПРИНЦИВАЛЛЬО — А чи ти знала, який я, коли згодилась йти до мого намету?

ВАННА — Ніхто того не знав... Про вождя ворожого війська кружляли найбільш суперечні вістки. Згідно з одними мав бути гидким старцем, згідно з іншими молодим князем пречудової вроди.

ПРИНЦИВАЛЛЬО — Аджеж познайомився зі мною батько Гвідона, чи нічого тобі не говорив?

ВАННА — Нічого.

ПРИНЦИВАЛЛЬО — Не питала його?

ВАННА — Ні.

ПРИНЦИВАЛЛЬО — Отже, йшла вночі, сама, безоружна, аби віддатися незнайомому, може гидкому дикунові і при самій згадці про це не адрігалось твоє тіло, чи серце твоє не завмирало з тривоги?

ВАННА — Ні, треба було йти.

ПРИНЦИВАЛЛЬО — А коли побачила мене, не завагалась?

ВАННА — Аджеж пам'ятаєш, що не бачила нічого, крім опасок...

ПРИНЦИВАЛЛЬО — Так, а після, Ванно, як я зсунув їх?

ВАННА — Тоді вже було зовсім що іншого... тоді вже бачила. А ти, яке мав рішення, як я входила до твого намету? Чи ж справді до решти хотів використати нашу поразку?

ПРИНЦИВАЛЛЬО — Ах, не знаю сам, що хотів робити. Відчував, що гину й хотів усе знищити. Ненавидив тебе за мою любов до тебе! Й був би так зробив, як би не ти була ввійшла.

Але кожда инша здавалася б мені гидкою. Як би ти сама не була подібна на себе, до тієї... Волосся мені дубом стає на саму здадку про те. Вистарчило б одного слова, не твого, одного не твого гесту, найменшої дрібниці, аби розпалити ненависть і збудити дикуна. Але як тільки тебе побачив, одразу зрозумів, що це неможливе.

ВАННА — Й я таксамо спостерігла те саме й вже не боюсь тебе, ми зрозуміли одне одного, не промовивши ні слова... То справді чудно... Мені здається, що поступила б так само, як ти, як би кохала, як ти. Часом мені здається, що я є тобою й ти слухавш, і що все це я промовляю до тебе.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — І я також, Ванно, від першої хвилини відчув, що мур, який відділяє одну людину від другої, стає між нами все більш прозорчастим, наче плин кристалю, де грузли мої руки, поринали мої погляди; після з них засяло світло, випливала віра і ширість, наче б поринали вони в моїм власнім сумлінні, в моїм власнім серці. Стало мені видаватися, що цілий світ змінився, та що я до цього часу йшов манівцями... Але перш за все мені здавалося, що я сам змінився, що вихожу з тюрми, де я довго перебував відкриваються двері льоху, що квітки і листя розсувають ґрати, що западає каміння й овид поширюється, свіжий весняний подув вливається в мою душу, обвіває мое кохання...

ВАННА — І в мені також відбувалася зміна. Дивувалася, що так можу розмовляти з тобою від першої хвилини... Я в більшості мовчазна... Ніколи ні з ким так не розмовляла, хіба лише з Марком, батьком Гвідона... А навіть з ним зовсім инакше... Він живе завше в світі мрій, вони цілком заволодівають ним, і балакала з ним яких три-чотири рази не більше... З очей инших людей завше пливе вогонь пожадливости, котрий, власне, перешкоджає сказати, що їх кохавш, що хочеться знати, як серце їх приймає це... З твоїх очей також вичитую пожадання, але є воно иншим, не одпихає, не гнітить.. Відразу відчула, що знаю тебе, хоч не памятаю, де саме бачила тебе.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Чи ти могла б мене покохати, як би заздрісна доля не привела мене до тебе так пізно?

ВАННА — Як би я могла сказати, що покохала б тебе, то це б значило, що вже тебе кохаю, чи ж не правда, Джионелльо? А знаєш же, що це неможливе... Але говорим, наче б ми жили на безлюднім острові... Коли б я була одна на світі, то в цьому не було б нічого злого... Надто довго не забуваємо про те, як важко страждає певна людина тоді, як ми необережно усміхаємося минулому... Коли я виходила з Пізи, то той розпач Гві-

дона, той голос страждання, та блідність обличчя... Ні, ні, не можу довше зволікати... Незабаром розвидніється й я мушу як найшвидше довідатись... Але чую кроки. Хтось зближається до намету... Сліпий випадок мудрійший за нас сдох. Чуо шум коло входу до намету. Слухай, слухай, що то?...

СЦЕНА IV.

Ті самі в ВЕДІО.

Ззовні чути шум прищипової ходи, після голос Ведія, що говорить перед наметом.

ВЕДІО — (не входячи)—Пане?!

ПРИНЦІВАЛЛЬО — То голос Ведія... Вийди! Що сталося?

ВЕДІО — (з порога намету)—Віг, що було сили... Ратуйтеся, пане! Остання хвилина пробила... Мессієр Маллядура, другий комісар Фльоренції...

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Аджеж він був у Бібені...

ВЕДІО — Вернувся... А з ним шістьсот людей... Лише самі Фльоренційці... Бачив, як вони йшли... Військо обурене... Прив'я наказав... Вас оскаржено за зраду... Шукає Тривульція. Боюсь, аби його не знайшов заки встигнете...

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Йди, Ванно!

ВАННА — Куди маю йти?

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Ведіо з двома нашими вірними людьми одпровадять тебе до Пізи.

ВАННА — А куди ти підеш?

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Не знаю... мені все одно. Світ великий, знайдеться й для мене якийсь куток...

ВЕДІО — О, пане, будьте обережним... Зайняли вже цілу околицю міста; в Тосканії повно шпігунів.

ВАННА — Ходім разом до Пізи.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Що? Я разом з тобою?

ВАННА — Так.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Не можу.

ВАННА — Бодай на кілька день... В цей спосіб сховаєшся від першої погоні.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — А твій чоловік?

ВАННА — Він знає добре, як і ти, як треба обходитись з гостем.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — І повірть всьому, що ти скажеш?..

ВАННА — Так. Як би не поврив мені... Але то неможливе... Ходім!

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Ні.

ВАННА — Чому? Чого ти боїшся?

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Боюсь за тебе.

ВАННА — Для мене однакова небезпека, чи буду сама, чи з тобою. Боятися треба тільки за тебе. Ти спас Пізу, тепер вона тебе мусить спасти... Прийдеш під мою охороню я буду за тебе відповідати...

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Йду з тобою.

ВАННА — То найкращий доказ твоєї любови. Ходім.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — А твоя рана?

ВАННА — Твоя ще тяжча.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Не думай про неї... То не перша... Але твоя... Подумають, що кров... [Витягає руку, аби розсібноути плаща].

ВАННА — [одпихаючи його руку й щільніше затуляючись плащем]—Ні, ні, Джіанелльо... Тепер уже ми не вороги... Мені холодно.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Ах, а я забув, що мусиш в холодну ніч іти майже нага. І я, варвар, сам зажадав того... Тут є скрині, в котрих міститься військова здобич... Є тут золотокані стрій, оксамитові плаші

ВАННА — (бере першого з скрині, й отуляє себе ним) — Досить і цього... треба як найшвидче втікати... Ходім, відкрий намета!

(Принцівалльо разом з Ванною наближається до виходу й відкриває його. Нічну тишу порушує глухий шум і далекий дзвін. Через одкритий вхід до намету видно освітлену Пізу, що виблискує святочними вогниками, що кидають блискучу пляму на темний покрив неба).

ПРИНЦІВАЛЛЬО — Ванно, Ванно, дивись!

ВАННА — Що то, Джіанелльо? Ах, то веселі огні. Вони освічують твій вчинок... Всі стіни покриті ними, вежа світиться, наче святочний факел... Вежі наче зорі... Вулиці подібні до вогняних доріг на небі... пізнаю напрям їх, так виразно бачу їх, як сьогодні вранці виразно бачила каміння на них... То пізанська катедра вся в огні. А то Кампо-Санто, ніби острів, лежить в огні... Здається, наче життя, котре зникло, знов вертається, виблискує на камінні, переливається через стіни, заливає цілу околицю й кличе нас... Слухай, слухай!.. Чи не чуєш вигуків шалених веселощів, що, ніби море, заляли Пізу!.. І дівони співають, наче в день мого шлюбу... Ах, така я щаслива, двічі щаслива, бо щастя те завдячую людині, котрий любив мене більш, ніж всеї Ходім, мій Джіанелльо! (цілує його в чоло) — Ото єдиний поцілунок, що його можу тобі дати.

ПРИНЦІВАЛЛЬО — О, моя Джіованно! То найкращий поцілунок, котрий могла подарувати любов!.. Але, що з тобою? Хитаєшся... гнуться тобі коліна! Обіпрись на мене, положи руку на моє плече.

ВАННА — То нічого... Йду з тобою... То з радості... Перецінила жіночі сили... Поможі мені, неси мене, хай нічого не затримає моїх щасливих кроків... Ах, яка гарча ніч, і ранішня зірниця, що світає! Слішим, вже час!... Мусимо прийти раніше, ніж утихне радість... [Виходять обнявшись]

ЗВІСА СНАДАЄ.

АКТ ТРЕТІЙ

(Святочна саля в палаці Гвідона Кольонши. Високі вікна, мармурові колумни, портики, едвобні тканни на стінах, і т. п. Італіа, на другім пляні, обширна тераса, вазони з квітками на балюстраді, до неї ведуть подвійні зовнішні сходи. В середній салі між колумнами в другі сходи, що провадять на терасу, з котрої відкривається вигляд на частину міста.)

С Ц Е Н А

ГВІДОН, МАРКО, БОРСО, ТОРЕЛІО (входять).

ГВІДОН — Я зробив так, як того бажали ви, бажала вона, бажали всі. Тепер черга на мою волю. Я мовчав, тлумив у собі, стримував відлик, як тхір, котрому злоліі зграбують мешкання. Був учтивим у своїй підлости! Ви зробили з мене гандляра, що докладно пильнує умов торгу. Але вже займається зірниця... На протязі цілої ночі я не рушився з місця... Вихилив до дна келих ганебний. Треба було докладно виконати умови, належало поштиво, до шага, заплатити за ваші запаси. Ціла та шляхетня ніч, аж до останньої хвилини, належала тому, хто купує! О, за таку кількість хліба, волів, городини—ціна не була надто висок! Отже, тепер я вже заплатив, а ви наповнили свої шлунки. Тепер я знову свобідний, знову повертаю свою владу. Досить цієї ганьби!..

МАРКО — Сину мій, не знаю, які в тебе заміри, ніхто не може загострювати твого розпачу... Ніхто, таксамо, не в стані полегчити його тобі... Навіть саме це щастя, що добуते

за ціну твого горя, викликає гіркі сльози — я це розумію дуже добре. Тепер, як місто врятоване, ми самі ладні шкодувати, що його врятовано ціною такої жертви. І з соромом опускаємо очі перед тим, хто несправедливо сам двигав тягар тієї жертви. А, всеж, як би вернувся вчорашній день, я поступив би так само, як поступив, вимагав би посвяти тих самих одиниць і викликано було б ті самі несправедливості. Людина, що хоче бути справедливою, впродовж усього свого життя мусить робити вибір між двома, чи трьома несправедливостями... Не знаю, що тобі сказати, але коли мій голос, що колись був дорогим для тебе, бодай в цей останній раз знайде послух у твоєму серці, котре тоді так слухало, кличу тебе, не йди так сліпо за першим покликом гніву й болю... Почекай, поки мине небезпечна хвилина, в котру говоримо такі речі, що їх уже не вдасться направити. Незабаром поверне Ванна, не осуджуй її сьогодні, не відпихай, не роби невідкличних постанов... Бо все, що людина говорить в хвилину великого розпачу, не дасться направити. Ванна поверне в розпачі... Не роби їй закидів... Ліпше буде, як не побачиш її зараз же по повероті, оскільки не почуваш в собі досить сили, аби розмовляти з нею так, як би ти говорив по кількох днях... Час минає й обдаровує нас бідних людей, іграшок в руках ріжних сил, великою мірою справедливості, мудрости й розуму. Лише ті слова мають значіння, котрі людина вимовляє в хвилину, як зрозуміє, вибачить і знову покохав... й про ці тільки слова належало б думати тоді, коли нас засліплює біль...

ГВИДОН — Ти скінчив, батьку? Нарешті! А й справді, не час тепер на медові слова, нікого ними не піддуриш. В останній раз я дозволив тобі сказати все те, що ти мав сказати. Я хотів довідатись, що мудрість твоя дасть мені взамін за так майстерно понижене моє життя. І ось це вона мені дала!.. Чекати, переносити, приймати, забувати, вибачати, й плакати!.. О, ні! Цього мало! Краще вже бути безрозсудним. Мою ганьбу не словами треба окупити! Те, що хочу вчинити, є звичайною річчю. Перед кількома літами ти сам, батьку, цього вимагав від мене. Оскільки Ванна належала другому, не належить мені, доки мій суперник живе. Не можу керуватися віддайною моральністю. Йду за голосом великого права, котрому підлягає кожда людина з живим серцем. Пізв вже не голодна й може далі боронитись. Одержала запаси зброї, й я нагадую про належну мені частку. Від сьогоднішнього дня її салдати знову належать мені, бодай ті з них, котрі є найкращими й котрих я сам вибирав і оплачував. Більше нічого я їй не винен і беру те, що є моєю незаперечною власністю. Віддам містові своїх салдат тоді, коли вони виповнять те, чого від них маю право вимагати. А що торкається решти, то... Ванні вибачаю, вірніше, вибачу тоді, як його не буде на

світі... Ошукано її! Вона поповнила помилку, але помилку лицарську. Її співчуття, її велику душу нікчемно осміяно. Допустім, що провиня її може бути забутою, а бодай вона може потонути в минушині так, що кохання не затьмариться цією провинною. Але існує людина, на котру від цього часу не можу дивитися без сорому й відрази. Існує людина, що мусіла опікуватися великим і шляхетнім щастям, мусіла з його шляху усувати тернище, а ця людина стала йому ворогом і катом. І побачите річ нечувану, страшну, а, всеж, праведливу: сина, що серед розсхитаної гідності стігу судить власного батька, проклинає його, зрікається його, виганяє, ненавидить і погорджує ним!

МАРКО — Проклинай мене, мій сину, аби лиш її пробачив. Оскільки в твоїх очах лицарський вчинок, що спас стільки людей, є непростимою провинною, то цю провину я приймаю на себе, вона була моею помилкою, а Ванна є лицарем. Моя рада була добра, але легко було дати її, бо ж я не приймав участі в цій жертві. Тепер же, коли трачу все найдорожче, бачу, що рада ця була більш цінною, ніж здавалось. Осуджуєш згідно з голосом сумління, і я осуджував би так само, як би був молодшим. Відхожу, дитино моя, не побачиш мене більше... Розумію, що присутність моя спричиняє тобі біль, але не трачу надії бачити тебе бодай нишком. Відхожу, навіть не сподіваючись дожити до тієї хвилини, коли вибачиш мені спричинену тобі кривду. Довго я жив і знаю, що люде, котрі дійшли до середини життєвого шляху, не легко їй не швидко вибачають. Не маю вже нічого, чому можна було б позаздрити, але бажаю мати лише переконання, що з серця твого піде за мною слідом уся ненависть, ціла сила пімсти, всі болючі спогади, й та, котра швидко повернеться, не знайде вже їх там... Прошу тебе лише про одне: дозволь мені побачити, як вона кинеється в твої обійми. Опісля піду, не скаржачись і не вважаючи тебе за несправедливого. Найстарша людина найбільший тягар людських страждань мусить брати на свої плечі, бо їй вже не лишалось багато до межі мандрівки, де здіймуть з неї цілу ношу. (Під час останніх слів чути глухий, але дужий шум. Хвилину мовчання. Шум росте, наближається, стає виразнішим; спочатку це ніби шамотня вчікування, а після вдаленні окрики юрби, що витаючи, посувається наперед. Невдовзі, серед змішаного галазу, можна вже одрізнити тисячу разів повтворюваний оклик: „Ванна! Ванна! Наша Моня Ванна! Слава Моні Ванні! Наша Моня Ванна і Ванна Ванна“ Марко біжить до сходів, що ведуть на терасу).—То Ванна! Вертається!.. От же й вона! Витають її! Чуєте? Чуєте? (Ворсо і Терезько вибігають за ним на терасу. Гвідон стоїть сам, опершись о колону й дивиться у далеч. Під час наступної сцени крики міцнішають швидко наближаються. На терасі Марко говорить далі)

— О, ціла площа, всі вулиці, вікна, все засіяне, людськими го-

ловами і витягненими до привіту долонями! Наче все каміння, листя й кривки обернулися в людей! Але де ж Ванна? Бачу лише натовп, що стискується в кільце й розсувається. Борсо, мої старі очі відмовляють мені в послухов', Вік, сльози й страх засліплюють їх. Не знаходять вони тієї єдиної істоти, котру прагнуть бачити! Де ж вона? Чи ти її бачиш? В котрій бік маю бігти їй назустріч?

БОРСО — (стримуючи його) — Ні, не йдіть, пане! Юрба надто тісна й розшалла. Топчуть жінок, дітей. Зрештою, це зайве, Ванна прийде сюди раніш, ніж встигнете вийти їй назустріч. Іде сюди, вже ось. Підносить голову, зауважила нас. Йде спішно, дивиться на нас і всміхається.

МАРКО — Отже, бачите її? А я все ще не бачу її! Ах, мої напів мертва зівниці нічого не розрізняють. Перший раз проклинаю старість: так багато дечому мене навчила, а тепер ховає перед мною Ванну! Бачите її? Скажіть мені, як виглядає? Чи слостерігаєте її обличчя?

БОРСО — Вертає радісна. Здається, що опромінює собою юрбу, котре її супроводить.

ТОРЕЛЛЬО — А хто ж то йде рядом з нею?

БОРСО — Не знаю. Не можу пізнати. Лице його закрито.

МАРКО — Чуєте той запал? Весь палець здригається й квітки падають з вазонів. Мармурові сходи підносяться під нашими ногами, наче й нас хотять вимести у вир загальної радості. Ах, нярещі! й я починаю відрізняти. Юрба наближається до сгради. Бачу, що вона розступається посередині.

БОРСО — Так, розступається перед Ванною. Вона вже наближається й їй уряджують урочистий прохід. Кидають їй під ноги квітки, пальмові галузки, дорогочінності. Матері простягають руки, аби диткнулася до їх дітей. Мужчини падають на землю й цілують каміння, по котрім ступали її ноги. Бережіться... наближаються... Не відповідають за себе... Повалять нас, як дотиснуться до сходів. На щастя надбігає сторожа зі всіх сторін і оберегає вхід. Накажу їм затримати юрбу й замкнути ворота, як це ще можливо.

МАРКО — Ні! Ні! Ні! Най хвиля радості однаково свобідно й нестримано розліється скрізь так, як у їх серцях! І що ж то шкодить, коли вона лякає, оджеж любов є великою річчю. Досить натерпілись, тепер спасіння їх може пересягнути через усі перепони. О, мій бідний, мій добрий народ! Я сам пляний від радості, паден кричати разом з тобою! О, Ванно, моя Ванно! Чи й то справді ти, ти сама ступаєш на ці сходи? (кидається їй на-

зустріч, але Версо і Торелльо його задержують) — Ввійди, ввійди, Джіованно! Затримують мене, не пускають!.. Бояться радості... Йди, йди, Ванно, ти краща за Юдиту й чистіша, ніж Лукреція! Ввійди, Ванно, вся обсіпана квітками! (Віжить до вазону, повнимим пригорщами рве квітки й кидає на сходи) — І я маю квіти, котрими витаю життя! І я маю лілеї, рожі, лаври, котрими уквітчую славу! (Окряки западу стають що далі, то більш шалені).

С Ц Е Н А II.

Ті самі, ВАННА л ПРИНЦІВАЛЛЬО.

(Ванна в товаристві Принцівалля з'являється на сходах і, дійшовши до Марка, кидається йому в обійми. Юрба хвилию заливає сходи, теразу, портики, але держиться в певнім віддаленню від середньої групи, складеної з Ванни, Принцівалля, Версо і Торелля).

ВАННА — (кидаючись в обійми Марка) — Батьку мій! Я щаслива!

МАРКО — (міцно стискаючи її) — І я щасливий, моя дитино, бо ти вернулася до нас... Дозволь, хай на тебе погляну... Сяєш вся, наче сходиш з неба, що спромінює тебе... Страшний ворог не загасив жадного проміння в твоїх очах, не охолодив твого усміху...

ВАННА — Батьку, розкажу тобі... Але де ж Гвідон? Перш за все, мушу облегчити його серце... Нічого ще не знає...

МАРКО — Ходім, Ванно, Гвідон тут... Іди, бо мене відіпхнув, хто знає, може й справедливо... Але тобі поларовано твою шляхетню провину й я хочу штовхнути тебе в його обійми, аби мій останній погляд упав на вашу любов... (В цю хвилию Гвідон наближається о один ступінь на зустріч Ванні. Вона щось хоче сказати й робить рух, аби кинутись йому в обійми. Але Гвідон зимним рухом затримує її й відпихає).

ГВІДОН — (звертається до оточення, гострим і наказуючим тоном) — Полиште нас самих!

ВАННА — Ні! Ні! Пождіть! Гвідоне, ти не знаєш... Зараз розповім тобі про все... Гвідоне, вертаюсь не сплямована й ніхто...

ГВІДОН — (перериває її, одпихає й говорить, все підносячи голос під впливом гніву, котрий що далі, то міцніше опановує ним) — Не підходь до мене, ти... Не торкайся до мене...

(Задержуючи юрбу, що починає напливати до салі) — Ви чули? Прошу вас віддаліться й залишіть нас самих. Ви в себе падає, а я тут! Борсо і Торелльо, покличте варту... А, розумію вас, після свят хотілося б вам ще видовисько побачити. Але не будете бачити його, воно не для вас і ви його не гідні... Маєте м'ясо й вино, за всіх вас я заплатив, чого ж ще ждете? Мій біль для мене лишіть... Йдіть, пийте й їжте! Я маю інші турботи й сліз моїх не побачите... Йдіть відси, кажу! (Мовчазний рух в юрбі, що поволі віддаляється) — А частина що, лишається? Йдіть же! (Бере батька за руку) — Й ти також, ти першим іди! Головне ти, бо це твоя вина... Моїх сліз не побачиш! Ах, хочу бути самотнім, як в могилі, навіть більше... Мушу, нарешті, зрозуміти, чого мені треба... [Зауваживши Принцівалю, що не рушиться з місця] — А ти? Хто ти? Чого ти стоїш тут, наче заслонена статуя? Хто ти—ганьба, чи смерть, що ползе на мене? Одійди, чи не розум єш? (Бере галлябарду від одного з салдатів) — Що ж ти? Чи маю вигнати тебе за поміччю галлябарди? Хватеш за рукояті шаблі? І я маю шаблю, але не вжису її в цю хвилину... Вона потрібна мені на одного, єдиного чоловіка, лише для одного... А він... Але чому закриваєш голову? Я зовсім не маю охоти гратися в маскараду?.. Не відповідаєш? Хочу знати, що ж ти за оден? Підожди! (Хоче зірвати з нього плащ, Ванна кидається між них і задержує Гвідона).

ВАННА — Не займай його!

ГВІДОН — (Злизований відступає) — А! Ванна! Ти... Ванна! Відки в тебе береться стільки сили?

ВАННА — Це він мене спас.

ГВІДОН — Що? що? спас, коли вже... було пізно... Доконав великого, лицарського вчинку... Краще було б...

ВАННА — [горячково] — Дай мені, нарешті, сказати слово, прошу тебе, Гвідоне... Одразу зрозумієш... Він мене спас, розумієш? Не доторкнувся, змилювався. Не доторкнувся до мене... Ніхто до мене не доторкнувся... Прийшов сюди під мою охороною... Дала йому слово, твоє слово, наше слово.. Повертаюсь такаж чиста, як і пішла! Затримайся, поки твій гнів... Дозволь тобі сказати... Не бійся... Краще, аби ми всі... Не сказав жадного слова, не зробив жадного руху, котрий би міг...

ГВІДОН — Але хто ж він? Хто?

ВАННА — То Принцівалльо.

ГВІДОН — Що? Він? Як це?.. Той?.. То Принцівалльо?..

ВАННА — Так, так, є твоїм гостем, Повіряв тобі. То наш визволитель!

ГВІДОН — (хвилину стоїть здивований, після починає говорити зі зростаючою пристрасстю, що не дає Ванні можливості перервати його)—А!.. Отже, так, моя Ванно! О, то ніби роса пречиста, що капає з неба! О, Ванно, моя Ванно! Яка ти гарна! Кохаю тебе, зрозумів тебе, нарешті! Так, ти мала слухність! Наколи того не можна було уникнути, то так належало зробити! Так, розумію твій шляхетний підступ! Більш шляхетний, ніж твоя провина! Не розумів, не міг передбачити! Інша вбила б його, як Юдита Гольферна... Але його злочин є страшнішим, ніж злочин Гольферна, і домагається більш жорсткої жертви... Спробувати його до його ж жертв, що обернуться в його катів... Який чудовий триумф! Ішов, приваблений твоїми поцілунками, лагідно, покірно, наче баранчик за цвітучою галузкою!.. Що значать для нас поцілунки, котрі диктує ненависть! Попав у сітьце. Досконало зробила б, як би вбила його там, в його наметі після dokonання злочину; але б було того мало, ще могла б лишити сумнів, ніхто того не знав. Всі знають про ганебний торг; треба, аби всі знали, чим окуповується таке страшне оганьблення людської гідності... Але в який спосіб вдалося тобі доконати цього? То найбільший триумф жіночої честі!.. Ага, сама їм розкажеш! (Віжить на терасу й кричить громовим голосом)—Принцівалльо! Принцівалльо! Ворог у наших руках!

ВАННА — (ловить його, старяючись затримати) — Ні, ні, слухай! Не зрозумів ти! Гвідоне, благаю тебе... Помиляєшся, Гві доне!..

ГВІДОН — (виривається з її рук і кричить ще голосніше) —Пусти мене! Побачиш! Всі мусять знати... (заертаючись до на- товпу)—Йдіть, верніться!.. Й ти також, батьку! Непотрібно вики- ляєш трівожну голову з-поза кольони. Придивляєшся, чи який божок не зацікується моєю долею, щоб направити заподіяну тобою кривду? Вернись! Вже настав спокій! Велике чудо здійсни- лося! Най навіть каміння почує, й запам'ятає те, що тут буде. Я вже не криюсь перед світом, ганебну пляму змити! Вийду відси чистішим з чистіших й більше щасливим, ніж ті, що не зазна- ли втрати! Можете витати мою Ванну! Я також витаю її разом з вами і голосніше за вас усіх! (Впихаючи юрбу в салю)—На цей раз і ви будете мати видовище! Ще істає на світі справед- ливість! Ах, я був переконаний у цьому, але не знав, що так швидко святкуватиме вона свою перемогу. Думав, що чекатиму її довгі літа, що шукатиму її ціле своє життя, що буду змушений відшукувати її скрізь—на зворотах стежечок, в гушавині лісів, на вуличнім брукові... Й раптом вона з'являється переді мною, тут, в цій салі, на цих самих сходах! Яким же чудом?.. Зраз про це довідаємось... Чудо те є заслугою Ванни! Справедливість прий-

ла, отже, вона доконає свого діла. [Звертаючись до батька й беручи його руку]—Чи бачиш цю людину?

МАРКО — Так. Хто ж то?

ГВІДОН — Аджеж ти бачив його, розмовляв з ним, був його добровільним післанцем... [Принцівалльо повертає голову до Марка, котрий пізнає його].

МАРКО — Принцівалльо! (Серед натовпу рух).

ГВІДОН — Так, то він, він самий, не може бути сумніву в цьому. Зближтеся до нього, придивіться, доторкніться до нього, побалакайте з ним: може хочє дати якесь нове доручення... Чи не мав я рації, пророкуючи сповнення чуда?.. Не бійтесь, ідіть ближче, він уже нам не втече... Лише зачкніть двері, аби яке нове чудо не вирвало його звідси!.. Але тимчасом не займаймо його! Він ще подарує нам чичало розкішних хвлин... Придивіться до нього, мої бідні брати. Це він був причиною ваших страждань, хотів винищити вас, продав ваших жінок і дітей! Тепер він мій, він ваш, він наш! Зараз віддам його вам... [Звертаючись прямо до натовпу]—Ви всі тут, будете свідками... Все мусить бути вияснене... Чи ви зрозуміли це чудо, цей великий чин? Ванна належала йому. Не було иншого шляху... всі, всі цього вимагали, продали її... Не проклинаю нікого... Що збулося, те не вернеться, ви мали право поставити своє життя вище, ніж моє бідне щастя... Але що ви в стані зробити, аби відродити знищене кохання? Ви вміли тільки знищити; тепер належить воскресити... І Ванна доконала цього... Зробила краще, ніж Люкреція чи Юдита! Люкреція себе забила, а Юдита Гольоферна... Це надто звичайне, надто таємне... Ванна нікого не вбиває, під покровом намету, вона заводить жертву сюди, аби живцем видати народові на розшарпання. Ми самі затремо ганєбну пляму, котрою занечистили її чоло... Яким чином доконала цього? Зараз скаже нам...

ВАННА — Так, скажу вам, але зовсім щось инше!...

ГВІДОН — (перериваючи Ванну, стискає її)—Дозволь перш за все міцно тебе обняти, аби всі знали...

ВАННА — (одштовхуючи його сильним рухом)—Ні, ще ні, Ніколи більше, наколи мене не вислушаєш!.. Отже, слухай, Гвідоне! Тут уже розходитьсє о справжню честь і инше щастя, не те, котре затьмило тобі розум!.. Я рада, що всі вернулись... Вислухають мене швидче, ніж ти, й краще мене зрозуміють! Вислухай мене, Гвідоне, не дозволю тобі обняти мене, доки не доведешся про правду!

ГВІДОН — (знову обіймає її, перериваючи)—Довідаюсь, довідаюсь, але перш за все...

ВАННА — Але слухай же, жажу... Я ніколи не брехала і сьогодні скажу всю правду, таку правду, котру говориться лише раз в житті, котра або вбиває, або вертає до життя... Слухай, Гвідоне, і дивись на мене, коли ти до цього часу не знав мене. Тепер можеш перший і єдиний раз покохати мене так, як я хочу бути кохансю... Промовляю зараз в імені нашого життя, в імені всього, що є в мені й всього, чим ти для мене був... Піднесись так високо, аби повірити в неправдоподібне... Цей чоловік не володів мною... Нічого йому не перескоджало, бо ж оддали мене йому... А, всеж, вийшла з його намету, як з дому брата... Навіть не доторкнувся до мене!

ГВІДОН — Чому?

ВАННА — Бо любить мене!

ГВІДОН — Аа... Отже, це ти хотіла нам сказати?.. То це є те чудо? Так, так, від першого ж слова я відчув щось незрозумілого. Вразило це мене, як блискавка... Не зупинявся... Я відніс це на рахунок твого божевілля, потрясення, котре затуманило ясність твоїх думок... А тепер бачу, що треба простіше цю справу собі розяснити... [Міняє тон на більш спокійний]—Отже, приходиш до нього, в його намет, сама, проводиш там цілу ніч і кажеш, що він не володів тобою?

ВАННА — (з силою)—Ні!

ГВІДОН — Не доторкнувся до тебе, не тулив в обіймах?

ВАННА — Лише раз поцілувала його в чоло й він відповів мені тим же...

ГВІДОН — В чоло!.. В чоло!.. Подивись на мене, Ванно. Чи я подібний до людини, котру можна переконати, що зорі—то зерна сочавиці, що можна загасити місяця, сплонувши на його в'дбитку в воді?.. Який привід дав я тобі?.. Ні! Замовкну краще... Не хочу губити нас безповоротно... Не розумію, яку ти ціль цим переслідуєш?.. А може в трісці цієї ночі захитався твій розум, або мій...

ВАННА — То не бредні хорого мізку, то дійсна правда.

ГВІДОН — Великий Боже! Правда?.. Я шукаю тільки правди! Але ж вона мусить бути бодай сяк-так зрозумілою, людською!.. Як це? Він жадає тебе до такого ступіння, що зраджує батьківщину, всіх продає за одну ніч, губить себе навіки, відважується на те, на що ще ніхто не відваживсь, одрізує себе від цілого світу!.. Й ти в посідання цієї людини, сама одна, нага в його наметі,

нічого йому не лишилось, крім тієї ночі, купленої за таку ціну!.. І людина ця задовольняється поцілунком у чоло, й приходить сюди запевнити нас у цьому? Ні, все має свої межі!.. Не насміхайся над моєю роспукою!.. Наколи нічого иншого він не бажав, то чому ж змусив цілий народ пережити таку страшну ніч, чому спричинив мені такий тяжкий біль, котрий ледве не позбавив мене розуму й котрий спричинився до того, що я постарів щонайменше на яких десять літ? Ах, коли б досить було з нього поцілунку в чоло, міг би спасти нас, не завдаючи нам таких мук. З'явився б до нас сам, як Бог з спасенною вістю! А тимчасом він... Нічого... В такий спосіб не вимагається поцілунку в чоло, там не готовляться до цього. Правду відкривають наш стогін і роспука... Ні, я не можу бути суддью!.. Та справа є моєю особистою справою й трудно мені розрішити її з усією ясністю... Хай инші судять і розрішують! (Звертаючись до натовпу)—Ви чули?.. Не знаю, чому вона говорить так... Але те, що говорила, є вимовлене, отже, судить!.. Ви повинні вірити їй, аджеж спасла вас! Скажіть, отже, чи вірите їй? Хай той, хто вірить їй, вийде з натовпу і в нашій присутності заперечить це! Цікаво було б подивитися на того! (Марко один виходить з натовпу, серед котрого чути несмілий, невиразний шопот).

МАРКО — (спішно виходить на середину сцени)—Я їй вірю.

ГВІДОН — Ти їх спільник... Але решта, инші? Де ж вони? Хто їй вірить? (До Вани)—Чуєш? Спасла їх, а, всеж, і вони бояться того глуму, котрий оглушив би салю... Навіть ті, що там щось шептали, не мають відваги виступити... А я, я мушу...

ВАННА — Вони не зобов'язані мені вірити, але ти, ти ж мене любиш!

ГВІДОН — А! Я тебе люблю, й тому мушу не знати про брехню!..

ВАННА — Подивись на мене, Гвідоне!.. В цей останній мій погляд вкладаю цілу свою силу, всю мою порядність, все, що завдячую тобі!.. Цей чоловік не володів мною! Це є правда!

ГВІДОН — Добре, дуже добре!.. Більш нічого мені не треба... Тепер уже все знаю. Так, це є правда, вірніше любов. Тепер розумію! Ти хотіла його вирятувати!.. Не можу збагнути, яким чином одна ніч могла так вплинути на жінку, хотру я кохав... Але мусіла його рятувати, бо ж інакше... [підносячи голос]—Ви всі, слухайте мене!.. останній раз! Через хвилину складу урочисту присягу! Хочу ще вхватитись за край безодні... Ще хвилинка й мої руки втраять останній пункт опертя... Не хочу губити її, Чи чуєте мене? Голос мій втратив уся силу. Підійдіть, коли не чує-

те. Чи бачите цю жінку й цього чоловіка? Ці люде кохають одно другого, то річ ясна... Отож, памятайте... зважую кожне слово, як лічиться краплі лікарства коло постелі того, хто вмирає! відси вийдуть вони за мою згодою, вільно, без примусу, без гвалту, без нарікань, заберуть з собою все, що хочять. Пропустіть їх. Витайте їх, кидайте їм квітки під ноги, коли хочите; підуть туди, куди заведе їх шал кохання... хай лише ця жінка, що була колись мою дружиною, скаже мені правду, єдину можливу правду! Тільки це ще люблю в ній, тільки цим ще може віддячити мені за все, що зроблю для неї... Чи зрозуміла, Ванно? Чи чоловік цей володів тобою? Так, чи ні? Скажи мені, більш нічого не вимагаю... Це не спроба, не сільпе. Я склав присягу, всі вони є свідками!..

ВАННА — Сказала правду: не торкнувся до мене!..

ГВІДОН — Добре. Сказала. Сама видала приговор на нього. Тепер все пропало. Нарешті прокидаюсь. [Підходить до сторожі й вказує на Принцівалля]—Чоловік цей належить мені, візьміть його, звяжіть, запровадьте до найглибшого підземелля під цією сальою... Прийду туди зарез же за вами. (До Ванни)—Більш його вже не побачите, пані, а я прийду сказати вам дійсну правду, про котру в не довзі довідаємось з його останніх слів.

ВАННА — [кидаючись у середину сторожі, що оточила Принцівалля]—Ні, ні, він мій. Збрехала! Збрехала! Він володів мною! володів! володів! володів! [відпихаючи сторожу]—Відійдіть, Не відбирайте мені моєї здобичі! Він належить виключно мені! Хочу власними руками! Підло, вікчемно, підступно заволодів мною, так, володів мною!

ПРИНЦІВАЛЛЬО — [стараючись заглушити її голос]—Вона говорить неправду! Бреше, аби мене врятувати, але жадні тортури...

ВАННА — Мовчи! [звертаючись до натовпу]—Боїться (зближується до Принцівалля, ніби хоче звязати йому руки) — Дайте сюди ланцюги, кайдани! тепер, коли меняість моя знайшла вихід, я сама закую його, я сама видам його (Шепче до Принцівалля, в'язучи йому руки)—Це врятує нас!.. Дозволь тебе звязати... Я твоя, люблю тебе... Дай себе звязати... буду тебе вартувати, звільнемось, втечем... [Кричить, наче бажаючи змусити Принцівалля мовчати]—Мовчи... [До натовпу]— Гляньте на його обличчя. Ще знати на ньому сліди тієї страшної ночі!..(Відхилиючи плаща з закривавленого плеча)—І я маю знака! Страшна ніч кохання! Пои-дивіться до нього! Це він! страшний і підлий! [Бачучи, що сторожа хоче відводити Принцівалля]—Ні, ні, лишіть мені його Це

моя здобич! Хочу, аби він належав тільки мені! Стерезіть його! Тримайте... Бачите, хоче втікати!..

ГВІДОН — Чого ж він прийшов? З якою метою ти брехала?

ВАННА — (вагається, добираючи слів) — Збрехала, не знаю.. не хотіла говорити... Слухай тепер... Так, так, ти все зрозумієш. Людина не завжди свідомо того, що робить... Не можна передбачити... Йдучи туди, не думала... але трапляються часом річі... Так, так, тепер довідаєшся, заслونا сядає!.. Тим гірше для тебе... Ти сам загадав цього... Боялась тебе... Боялась твоєї любови й твоєї розпуки... Але ти сам хочеш... Отже добре!.. Скажу тобі... (більш спокійно й певно) — Ні, ні, мною не керувала та думка, котру ти підозр'явав. Я не мала заміру привести його до жорстоких карів, аби спільно помститися на ньому. Думка моя не була такою величньою, але через це й кохала тебе більше... Вела його на жорстоку смерть, аби ганебні спогади про ту ганебну ніч не тяжили над тобою до кінця нашого життя. Я б помстилась на ньому сама, серед тині й мороку ночі. Мрдувала б його поволі, ступчево, доки кров його крапля за краплею не зміла б його злочину... Ти б ніколи не довідався про ту страшну правду і важкий спомин не ставав би, як тінь і не отруював би наших поцілунків... Боялась, що ти, згадаючи часом ту страшну картину, ніколи мене більш не поцілуєш... Було це божевільям, знаю, бажала надто багато, бажала неможливого!.. Але довідаєшся про цілу правду... Вже стільки сказано, що не треба зважати на наше кохання, зараз мусите зрозуміти... Скажу все, а ви будете судьями! Я поступила так: людина ця володіла мною підло, нікчемно, вже говорила вам про це!.. Хотіла його забити, боролись ми дико... Але він вихопив зброю мені з рук... Аж тоді прийшло мені надумку помститися на нім в спосіб більш жорстокий і... всімкнулася до нього. Повірила моему усмітці... Ах, всі чоловіки безумні!.. Треба їм брехати. Вони кохаються в брехні! Коли являється життя, приймають це за смерть! Коли їм дається в жертву смерть, вважають її життям! І він думав, що володів мною, а по еству річі я ним заволоділа. Тепер уже лежить в труні й цю труну я сама зимурую. Привела його, ваблячи поцілунками, як покірне ягнятко!.. Тепер він у моїй силі й ніщо його мені з рук не вирве. О, мій гарний Пріципалльо! Зазнаєш таких поцілунків, яких ще ніхто не зазнав.

ГВІДОН — (Наближається) -- Ванно!

ВАННА — Придивись до нього краще! Він ще надіється! Перед хвилиною вірив мені, коли сказала: „Кохаю тебе, Принцівалльо!“ Був би пішов за мною й до пекла... Так його цілувала! (пристрасно цілує його) — Люблю тебе, Джіонелльо! Поцілуй мене! Це поцілунки справжньої любови! [Звертаючись до Гвідона] — І тепер ще цілує мене! Ах, як близько від цієї бурі до сміху!.. Тепер він мій! Творче! Мій перед Богом і людьми! Хочу, щоб був моїм і буде моїм. Це нагорода за мою ніч, величчя нагорода! [Хитається, спирається на колону] — Боже, я падаю! Не витримаю цієї радості! (Майже без віддиху) — Батьку, довіряю його тобі, поки мої сили... Накажи його впровадити, поки... Хай знайдуть в підземеллі такий льох, до котрого ніхто б... не міг... А ключ буде в мене! Хай мені зараз же дадуть його! І хай ніхто до нього не доторкнеться... Це моя здобич, і хочу володіти нею безподільно... Гвідоне! Він мені належить! [Збжижується до Марка] — Батьку, він належить мені й ти за нього відповідатимеш переді мною!.. (Допитливо дивляється в Марка) — Розумієш, батьку? Ти його сторожую! На* навіть тінь образи не діткне його лица, хай віддадуть мені його неушкодженим, коли буду мати сили помститися! (Принцівалля виводять) — Прошавай, мій Принцівалльо! О, ще побачимось! [В хвили, коли Гвідон і салдати виводять Принцівалля, Ванна видає крик, хитається і падає на руки Маркові, що прибіг їй на поміч].

МАРКО — (Швидко, півголосом, нахилиючись до Ванни) — Так, Ванно... зрозумів... зрозумів твою брехню... Зробила більше, ніж людина в силі зробити... Життя має свої права... Прокинься, Ванно! Треба брехати далі, бо нам не вірять! (Кличе Гвідона) — Вона тебе кличе, Гвідоне!.. Ванна повертає до притомности...

ГВІДОН — [Підбігає й бере Ванну в обійми] — Моя Ванно!.. Всміхається!.. Моя Ванно, скажи, відкрий очі, Ванно!.. Подивись на мене... Ніколи не сумнівався... Тепер все забудеться й все поховаємо, все забудемо в шалу пімсти... Усе це було тільки прикирим сном...

ВАННА — (Одкриває очі, кволим голосом) — Де він? Так, так, знаю... Але дайте мені ключа... ключа від тюрми... Не хочу, щоб хтось інший...

ГВІДОН — Сторожа зараз повернеться... Принесе тобі ключа.

ВАННА — Хочу мати того ключа в себе, хочу знати, що ніхто інший... Це був прикрий сон... Тепер почнеться гарний... Тепер почнеться гарний!..

ЗАВІСА СПАДАЄ.

Видавництво „ЧОРНОМОР“

ВИПУСТИЛО СЛІДУЮЧІ КНИЖКИ:

1. **А. Ільницький.** Трактор і моторовий плуг. Ціна 2500 м.
2. **І. Ольбрахт.** П'ятий акт. Ціна 800 м.
3. **В. Дорошевич.** Казки сходу. Ціна 1500 м.

ГОТУЄТЬСЯ ДО ДРУКУ:

1. **К. Каутський.** Диктатура пролетаріату.
2. **М. Шаповал.** Про ліс.
3. **М. Шаповал.** Сміновіховщина.
4. **М. Шаповал.** Від III Інтернаціоналу до III Риму.
5. **Х. Алчевська.** Klematis.

НА ДНЯХ ВИХОДИТЬ З ДРУКУ:

1. **Л. Білецький.** Історія української літератури, Том. I
Випуск 1. Накладом автора.
2. **В. Королів—Старий.** Повстання органічного життя
на землі. Видання „Видавничого Товариства
при Українській Господарській Академії в
Ч. С. Р.

Головний склад видання: Kalisz. Polska. Lipowa 64, m. 8.

Друкарня видавництва „ЧОРНОМОР“.
Каліш. Табор Інтернованих.
1923.